

december
2024

Ouder zijn van een hoogbegaafd kind: opvoeden, ondersteuning en onderwijs

Kennis
en praktische
handvatten
voor ouders,
onderwijsprofessionals
en hulpverleners

INHOUD

Voorwoord	5
Noot van de redactie	6
Het kiezen van de goede school	8
Het belang van een goede samenwerking	13
Wanneer trek je aan de bel?	18
Onderzoek bij vermoeden van hoogbegaafdheid	21
Wel of niet naar de plusklas	26
Het belang van peercontacten voor ouders van begaafde kinderen	30
Aandacht voor de voorsprong	34
Samenwerking vanuit Gezin Centraal	37
De start van een zoektocht naar passend onderwijs!	42
Alleen ga je sneller, maar samen kom je verder	48
Samen een plan maken, samen doen	53
Mijn kleinkind is hoogbegaafd!	58
Koepel Hoogbegaafdheid	61
Colofon	65

Leeswijzer

In de multimediale brochures van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid belichten we telkens een ander thema. Dit doen we in deze brochure voor ouders met een groot aantal verschillende artikelen en talloze korte video's waarin educatieve professionals en ouders vanuit een persoonlijk perspectief en vanuit hun persoonlijke (beroeps)situatie beschrijven hoe zij aankijken tegen het onderwerp.

Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid ziet deze bijdragen niet als het 'enig juiste perspectief'. De betrokkenen beschrijven de dingen vanuit hun eigen ervaring, waardoor er heel verschillende geluiden te horen zijn. Het mooie is dat al die geluiden naast elkaar kunnen en mogen bestaan. Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid geeft daarmee geen waardeoordeel over de persoonlijke (professionele) verhalen van deze betrokkenen. Elk verhaal mag in redelijkheid gehoord worden.

Handzame tips

In de artikelen in deze brochure staan vaak korte handzame tips. De tips zijn gebaseerd op de ervaringen van deze professionals en ouders. Natuurlijk is het met tips zo dat de context waarin je een tip toepast, bepaalt of je ermee uit de voeten kunt. Het kan dus zijn dat je als lezer ook tips aantreft die wellicht voor jou minder relevant zijn, maar voor iemand anders een sleutel voor succes kunnen zijn. Sommige tips vragen echt wel even een extra inspanning als je ze wilt toepassen, maar als je er dan eenmaal ervaring mee opdoet, word je wel steeds handiger in het inzetten van zo'n aanpak.

Instructieve video's

In elke brochure bieden we ook enkele 'deepdives'. Dit zijn video's van ongeveer 7 minuten met achtergrondinformatie en/of handreikingen. In deze brochure voor ouders zijn dat twee video's over het opvoeden van begaafde kinderen met behulp van *positive discipline*.

Uitleg-van-een-begrip-video's

Het laatste element dat je in elke brochure vindt, zijn 'uitleg-van-een-begrip-video's'. In deze korte kennisclipsjes van 1 à 2 minuten leggen we complexere begrippen of vaktaal op een toegankelijke manier uit. Als je geen educatief specialist bent, maar bijvoorbeeld een zeer geïnteresseerde ouder of werkzaam bent in een veld buiten het onderwijs, is de inhoud van de brochure daardoor soms net even wat gemakkelijker te volgen.

Video's bekijken in printversie

Als lezer kun je de brochure downloaden, printen en op een rustig moment lezen. De multimediale toepassingen zijn dan toegankelijk door de QR-codes te scan-

nen met de camera op je telefoon. De video's staan ook in de Kennisbank op de website van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, waar informatie per thema geordend is. Maar je kunt natuurlijk ook de brochure meteen online lezen en doorklikken naar speciale onderdelen uit de brochure waarin je het meest geïnteresseerd bent.

Deel je verhaal

Met enige regelmaat is het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid op zoek naar belanghebbenden en experts die hun verhaal met ons willen delen over een nieuw thema. Daarvoor plaatsen we dan een oproep in onze nieuwsbrieven. Als je op een dag een oproep aantreft waarbij je van mening bent dat je zo'n bijdrage zou kunnen leveren, neem dan contact met ons op. Dan gaan we graag met jou kijken of jouw bijdrage op dat moment past binnen de context van zo'n nieuw thema.

Wil je op de hoogte blijven?

Abonneer je dan op onze nieuwsbrief op **kenniscentrumhb.nl/nieuwsbrief**. In de nieuwsbrief staat nieuws van het kenniscentrum en vanuit het veld. Je ontvangt 6 tot 10 keer per jaar een nieuwsbrief. Zo ben je als eerste op de hoogte van bijvoorbeeld onze nieuwe kennisbrochures en webinars.

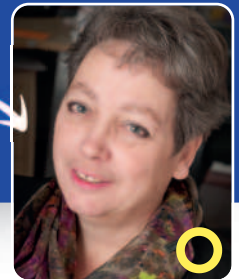

Scan me

Voorwoord

Dr. Eleonoor van Gerven

Opvoeden is in mijn ogen een soort ingewikkelde situatie waarbij je achteraf vaak beter begrijpt wat je had kunnen doen dan op het moment dat je er 'middenin zit', om het maar eens zo te zeggen. Het is ook een situatie waarbij je als ouder achteraf vaak denkt: als ik dat had geweten dan had ik vroeger betere keuzes gemaakt.

Maar het leven heeft me ook geleerd dat er niet zoiets als 'betere keuzes' bestaat. Niemand kiest immers voor een slechte optie; je kiest altijd wat onder de gegeven omstandigheden in jouw ogen de beste optie is. Soms is die beste optie dan niet iets wat wellicht maximaal wenselijk is, maar het is wel altijd dat wat maximaal haalbaar is. Vaak is het ook een kwestie van compromissen sluiten, variërend van 'wat eet je wel of niet van wat er op je bord ligt', het tijdstip waarop ze thuis moeten zijn, waar je strategisch afspreekt als je ze ophaalt na een avondje stappen of een feestje en hoe je omgaat met de onvoldoendes die ze allemaal een keer thuisbrengen.

Toen mijn eigen kinderen nog op het voortgezet onderwijs zaten, had ik de gewoonte om bij een onvoldoende slechts aan hen te vragen: "Heb je enig idee wat mijn mening hierover is?" Omdat ze wel doorhadden dat het een lang gesprek werd als ze nee zouden zeggen, antwoordden ze daarom steevast bevestigend. Op een dag belde mijn buurjongen aan, tweede klas vo, beslist iemand met een groot ontwikkelingspotentieel, maar

bovenal een expert in het halen van onvoldoendes. Hij verwees naar mijn strategie waar mijn dochter hem over had verteld en vroeg of ik niet eens met zijn moeder daarover zou kunnen praten. Ik keek hem aan en zei: "Jongen, dat doe ik wekelijks, maar zijn jouw cijfers daardoor beter geworden?" Hij keek naar mij en zei: "Wat doe ik nu?" Ik kon de vraag slechts met een wedervraag beantwoorden: "Wat denk je zelf?" Hij haalde zijn schouders op. Achteraf had ik wat spijt van mijn antwoord ... tot ik hoorde dat zijn cijfers sindsdien langzaam omhooggingen.

Noot van de redactie

Het afgelopen jaar heb ik diverse malen met betrokkenen van 'oudergeledingen' om tafel gezeten en met hen besproken wat zij nu belangrijk vonden om aan ouders en aan onderwijs- en zorgprofessionals mee te geven. Thema's die naar voren kwamen, hadden betrekking op communicatie tussen ouders en school, vragen over al dan niet deelnemen aan peergrouponderwijs, de functie van (intelligentie)onderzoek, de rol van grootouders in de opvoeding van hun begaafde kleinkinderen, samenwerken met bijvoorbeeld de afdeling leerplicht en/of gemeenteconsulenten enzovoort. Aan de hand daarvan hebben we auteurs gezocht die daarover een bijdrage konden leveren.

Deze brochure is daardoor anders dan de andere multimediale brochures die we tot nu toe hebben gemaakt. In plaats van dat we één of twee auteurs hebben die samen een thema bespreken, hebben we nu een heel diverse groep van auteurs die ieder vanuit hun eigen perspectief een bijdrage hebben geleverd aan deze brochure. Sommige thema's die nu aan bod komen, hebben ook al een 'eigen' brochure gehad, of zullen we in de toekomst uitgebreider aansnijden.

We hopen dat we door deze verschillende thema's en invalshoeken een bijdrage kunnen leveren voor ouders en onderwijs- en zorgprofessionals wat betreft de opvoeding van en het onderwijs aan kinderen met kenmerken van begaafdheid. In deze brochure hebben de auteurs net als anders van een grote diversiteit van bronnen gebruikgemaakt. Sommige bronnen hebben een wetenschappelijke achtergrond, andere bronnen hebben een meer praktijkgerichte achtergrond. De informatie uit deze brochure heeft daarmee wortels in de wetenschap en in de praktijk. En de lezer zal ontdekken dat er vele perspectieven naast elkaar bestaan.

Als uitval dreigt ...

Esther Grit is moeder van drie hoogbegaafde kinderen. De middelste zat thuis in de periode 2020-2022, maar gaat nu weer naar school. Ze schreef het boek *Mijn kind heeft haast* en heeft als specialist ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid een praktijk in Kampen: Kiene Kids.

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Even voorstellen

Scan me

00:00 / 01:13

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Het onderwijs

Scan me

00:00 / 07:07

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

De uitdaging als ouders

Scan me

00:00 / 08:55

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Welke signalen moet je als ouder serieus nemen?

Scan me

00:00 / 04:26

KENNISCENTRUM HOOGBEGAAFDHEID

Wat is belangrijk in dit proces?

Scan me

00:00 / 13:34

Het kiezen van de goede school

Ragnild Zonneveld

Eén van de vragen die ouders stellen is welke school het meest geschikt is als je een kind hebt met een ontwikkelingsvoorsprong of kenmerken van begaafdheid, of waar je op kunt letten als je een keuze moet maken. In dit artikel gaan we in op de punten die van belang zijn bij het kiezen van een school. De voorbeelden zijn gericht op de start van de basisschool of het vo, maar de aandachtspunten die we bespreken, kunnen ook helpen bij de zoektocht naar een kinderdagverblijf of tussentijdse schooloverstap.

Wat is een goede school?

Spoileralert: er is niet zoiets als de beste school(soort) voor hoogbegaafde kinderen. De beste school is de school die het beste past bij wat jouw kind nodig heeft. En dat is dus voor ieder kind anders!

Er zijn een paar accenten die daarin een rol spelen: de visie van de school, de attitude en vaardigheden van de leerkracht en de samenstelling en dynamiek in de klas (Zonneveld, 2022). De visie van de school op onderwijs en het beleid op het gebied van begaafdheid bepalen hoe de begeleiding en aanpak in de klas worden vormgegeven in de praktijk. Dat kan wel of niet bij jou en je kind passen.

Volgens het 'Goodness-of-fit-model' (Thomas & Chess, 1977) is alleen aanleg niet bepalend voor goodness of poorness of fit: "Of er in de onderwijsomgeving sprake is van een goodness of fit hangt af van de mate waarin de capaciteiten, de motivatie en de gedragingen van de leerling een 'fit' vertonen met de verwachtingen, attitudes, het handelen en de persoonskenmerken van de leraar. Niet de kindkenmerken of omgevingsfactoren zijn verantwoordelijk voor bepaald gedrag en ontwikkeling, maar vooral de interactie en afstemming tussen beide zorgen voor goodness – of poorness – of fit" (Wolters & Verheijden, 2016).

Die match kan er op dezelfde manier zijn in de groep – of niet. De groep kan, zoals elke sociale omgeving, de ontwikkeling van leerlingen met kenmerken van begaafdheid stimuleren of juist belemmeren (Hendrix et al., 2023; Verschueren, 2015).

In Nederland is er vrije keuze voor onderwijs en daarmee ook voor eventueel bijzonder of particulier onderwijs. Je kunt bewust kiezen voor een grote of kleine school, of voor een school met combinatiegroepen of jaargroepen. Homogene of heterogene groepen hebben beide voor- en nadelen en kunnen om verschillende redenen een goed idee zijn of niet (Kennisrotonde, 2021). Ook voor het soort

school – zoals montessori-, jenaplan-, daltononderwijs, een democratische school of de vrije school – geldt dat er niet één type onderwijs is dat beter zou passen bij begaafde leerlingen, maar dat het vooral belangrijk is om te kijken of het past bij je kind en jouw eigen visie.

“ MIJN KIND HEEFT EEN
ONTWIKKELINGSVOORSPONG,
WAT DOEN JULLIE DAARMEE? ”

Kortom: er is niet een eenduidig antwoord te geven op de vraag welke school of welk type school het meest geschikt is voor leerlingen met kenmerken van begaafdheid: daarvoor spelen te veel factoren in zowel kind als omgeving een rol. Er zijn wel een aantal aandachtspunten die je kunt gebruiken om te onderzoeken of een school geschikt zou kunnen zijn voor jouw kind.

Vorbereiden van de intake

Scholen krijgen nogal eens de vraag: “Mijn kind heeft een ontwikkelingsvoorsprong, wat doen jullie daarmee?” of “Mijn kind heeft uitdaging nodig, hoe gaan jullie daarmee om?”

Deze vragen zijn te algemeen en te abstract: het is belangrijk in beeld te brengen waar je de voorsprong of behoefte aan uitdaging aan merkt en wat dat voor jou en je kind precies betekent. Zet voor jezelf op een rijtje wat je kind volgens jou nodig heeft om zich goed te kunnen ontwikkelen op school en maak dat zo concreet mogelijk. Stel jezelf daar-

bij de vraag: wat zou mijn kind moeten leren, om optimaal tot leren te komen? En welke ondersteuning heeft hij daarbij in de dagelijkse praktijk nodig? Wees daarbij ook realistisch: de schoolse setting is een andere omgeving dan thuis, en passend onderwijs betekent niet: volledig geïndividualiseerd een-op-een-onderwijs.

De volgende punten kunnen je helpen dit concreet te maken:

Taakaanpak

Welke concrete vaardigheden heeft je kind, of heeft je kind nog te ontwikkelen? Misschien kan je kind bijvoorbeeld al goed zelfstandig werken, of heeft hij juist nog veel aanmoediging en bevestiging nodig om de taak af te ronden. Is je kind goed in het plannen en organiseren van zijn werk, of moet hij dat nog leren? Sommige kinderen kunnen zich prima concentreren op hun taak in een rumoerige, drukke omgeving, anderen hebben rust en stilte nodig. Zowel op de basisschool als op het vo zijn er verschillende manieren hoe hiermee wordt omgegaan.

Begeleiding

Er zijn leerlingen die gedijen bij een vaste structuur en een strakke organisatie, maar er zijn er ook voor wie vrijheid en flexibiliteit wenselijk is. Kijk goed naar je kind. Kan jouw kind goed tegen drukte en afwisseling? Of doet hij of zij het beter op rust en regelmaat? Heeft je kind de zelfdiscipline om het werk bij te houden of kan het helpen als er vanuit school nog wat kaders worden gesteld?

Zo kun je ook kijken naar de grootte van de school en anonimiteit. Voor sommigen is kleinschaligheid en persoonlijke aanpak heel belangrijk, anderen vinden het

heerlijk om wat anoniemer door de school te kunnen gaan. Een grote school is trouwens niet per se anoniemer; vaak zijn grote scholen weer opgedeeld in kleinere clusters. Ook van belang: heeft je kind behoefte aan vaste gezichten en een vaste begeleider of mentor?

Interesses

Op de basisschool is het voor de leerkracht fijn om te weten of er bijzondere interesses zijn. Zo kan de leerkracht je kind leren kennen en eventueel vanuit die interesse activiteiten aanbieden aan je kind. Voor het vo geldt dat veel scholen een bepaald profiel hebben, zoals talen, technasium of cultuur, dat goed kan aansluiten bij de belevingswereld van je kind.

Didactisch niveau

Daarnaast kan het handig zijn om een eventuele feitelijke voorsprong in beeld te brengen. Is je kind al ver met lezen, rekenen of iets anders? Probeer zo concreet mogelijk aan te geven wat je kind al kan. Dus niet: "Mijn kind kan goed rekenen", maar: "Mijn kind kan tellen t/m ..." of "Mijn kind kan optellen en aftrekken over het tiental".

Op het vo is dit ook van toepassing: misschien spreekt je kind al vloeiend een bepaalde taal? Vraag dan naar de mogelijkheden om te versnellen en/of eerder examen te doen. Ook zijn er misschien opties voor het halen van certificaten (Delphi, Cambridge, Goethe) of het volgen van een vreemde, nog onbekende taal (Chinees, Arabisch, ...). Wellicht zijn er extra vakken te volgen, of Olympiades, of ...

Om te onderzoeken

De eerste indruk krijg je soms via de website of van andere ouders. Maar besef daarbij ook: de website zegt vooral iets over de ICT- en marketingvaardigheden van de school/organisatie. En wat voor andere ouders/kinderen heel goed kan werken, is misschien totaal niet passend voor jouw kind.

Vrijwel iedere school heeft als motto dat het kind en/of optimale ontwikkeling centraal staat. Probeer te ontdekken hoe dat in de praktijk wordt vormgegeven. Wat is de visie op onderwijs, is er een eventuele onderwijsstrooming (vrije school, montessori, jenaplan, democratische school ...) die past bij jullie? Ligt de focus op de basisvaardigheden of op de brede ontwikkeling en wat vind je zelf daarin belangrijk?

“ WAT IS DE VISIE OP ONDERWIJS, IS ER EEN EVENTUELE ONDERWIJSSTROMING DIE PAST BIJ JULLIE? ”

Vervolgens kun je onderzoeken in hoeverre er kennis en ervaring aanwezig is bij het team met betrekking tot een ontwikkelingsvoorsprong of kenmerken van begaafdheid. Onderzoek wat de visie is, en wat de mogelijkheden zijn op het gebied van compacten, verrijken, versnellen, extra aanbod/vakken enzovoort. Misschien kan de school iets vertellen over eerdere ervaringen. Ook interessant om te bekijken is wat de eventuele extra voorzieningen zijn, zoals een (bovenschoolse) plusklas, peergroup, 'HB-stroom' of iets dergelijks.

Op de basisschool is het voor de leerkracht fijn om te weten of er bijzondere interesses zijn. Zo kan de leerkracht je kind leren kennen en eventueel vanuit die interesse activiteiten aanbieden aan je kind.

Vaak is er een coördinator of specialist begaafdheid binnen de school of stichting. Ook als dat niet zo is, is het goed om na te vragen hoe de begeleiding / het mentorschap en de zorgstructuur zijn ingericht. Als er al zorgprofessionals zijn betrokken bij je kind, dan is het belangrijk om te vragen in hoeverre de school openstaat voor samenwerking.

En tot slot heel praktisch: onderzoek ook hoe het zit met eventuele extra kosten en de reistijd. Je kunt voor die fantastische school kiezen, maar als de eigen bijdrage oploopt tot enkele honderden euro's per maand moet je dat wel voor een langere periode kunnen (en willen) opbrengen. Soms zijn er extra kosten verbonden aan het soort onderwijs of aan extra vakken. Hoe doe je het met je eventuele andere kinderen: kunnen die naar dezelfde school? Kan je kind (op den duur) zelfstandig naar school en hoelang doet hij of zij er dan over?

Ten slotte is het goed om te weten wat er bijvoorbeeld van jou als ouder wordt ver-

wacht als het gaat om ondersteunen bij activiteiten, en in hoeverre je daaraan kunt voldoen.

Voelen!

Misschien wel net zo belangrijk als de genoemde punten op het gebied van visie en logistiek, is hoe je kind zich voelt op school. Hoe is de sfeer? Voel je je prettig in het gebouw? Hoe verloopt de intake?

Ook op het gebied van inrichting en akoestiek kun je aanvoelen wat bij je kind past. Als je kind heel gevoelig is voor prikkels, dan is een school met leerpleinen misschien niet de beste plek. Maar wellicht zijn er mogelijkheden om zich even terug te trekken, die kunnen helpen.

Kijken!

Kijk naar je kind. Hoe reageert je kind op de school, de leerlingen, de leerkrachten, het gesprek? Vindt het gesprek plaats met je kind of over je kind? Probeer daarbij jezelf even te parkeren en echt goed te observeren hoe je kind het ervaart.

Tot slot

Met bovenstaande aandachtspunten kun je gericht aan de slag om te kijken welke school het best bij jouw kind past. Soms is de keuze heel duidelijk, maar meestal is het een afwegen van voors en tegens. Of er zijn bijvoorbeeld twee scholen die allebei evenveel kans maken. In dat geval kan het nog helpen resultaten en inspectierapporten te bekijken. (Online) reviews zijn niet heel betrouwbaar: negatieve ervaringen worden eerder gedeeld dan positieve, dus dat geeft soms een vertekend beeld. De ervaringen kunnen heel uiteenlopend zijn: de school die voor de één fantastisch is, is voor een ander totaal ongeschikt en andersom.

“ KIJK NAAR JE KIND.
HOE REAGEERT JE KIND OP
DE SCHOOL, DE LEERLINGEN,
DE LEERKRACHTEN,
HET GESPREK? ”

Als er inhoudelijk geen duidelijke favoriet is, dan zijn logistieke zaken (reistijd en kosten) de meest aangewezen argumenten om de doorslag te geven. Als je een keuze hebt gemaakt, houd dan de volgende punten nog even in je achterhoofd:

- De beste school voor je kind is niet altijd automatisch ook de beste school voor jou.
- Vraag eventueel om een extra gesprek. Op vo-scholen is het vaak mogelijk om een dag mee te lopen en te ervaren hoe de school in de dagelijkse praktijk werkt.
- Geef het tijd om te wennen: zeker bij een overstap of eventuele vervelende schoolervaringen hebben je kind en jij tijd nodig om het vertrouwen te krijgen.
- De ideale school bestaat niet. Er is geen enkele school die op alle vlakken precies aansluit bij wat je kind nodig heeft, of waar je een fantastische klik hebt met alle leerkrachten/docenten/medewerkers/kinderen en ouders.
- Alles valt of staat met samenwerking: hoe de school ook is, als je niet samen optrekt en open blijft communiceren gaat het niet werken. Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid, en voor alle partijen soms hard werken.

Verwijzingen

Hendrix, S., Lavrijsen, J., & Verschuere, K. (2023). Sociale relaties van cognitief begaafde kinderen en jongeren. In E. van Gerven (Red.), *De Gids 2.0*, pp. 205-216.

Kennisrotonde. (2021). *Is het waar dat hoogbegaafde kinderen een hoger welbevinden hebben in homogene klassen met andere hoogbegaafde kinderen dan in heterogene klassen in het regulier onderwijs?* (KR. 1291). Kennisrotonde.

Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner/Mazel.

Van Gerven, E. (2009). *Handboek Hoogbegaafdheid*. Koninklijke Van Gorcum.

Verschuere, K. (2015). Ontwikkeling en onderwijs: de bijdrage van bio-ecologische ontwikkelingsmodellen aan onderwijsonderzoek. *Kind & Adolescent*, 36(4), 209-225.

Wolters, P., & Verheijden, S. (2016). Het LOVS als informatiebron. In E. van Gerven (Red.), *De Gids*. Leuker.nu.

Zonneveld, R. (2022). Begaafd begeleiden met het (mis)matchmodel. *Beter Begeleiden*, september 2022, 30-33.

Het belang van een goede samenwerking

Ouders en school

Anneke Dekkers

Vanaf de dag dat kinderen in Nederland 4 jaar worden, wordt hun leefwereld een stuk groter. Er moet ineens 'naar school' gegaan worden. Er was wellicht al kinder- en/of peuteropvang maar met het bereiken van de vierjarige leeftijd worden het lange schooldagen voor de jonge kleuter. Na die vierde verjaardag neemt dat 'naar school gaan' doorgaans nog zeker 14, en vaak nog meer, jaren in beslag. Zodra kinderen naar school gaan, delen ouders en school de zorg voor de ontwikkeling van het kind (Bronfenbrenner, 1979).

Leerlingen zijn erbij gebaat wanneer de belangrijkste leefwerelden (thuis en school) goed op elkaar aansluiten (Epstein et al., 2018). Dit vraagt van ouders en leraren dat zij de begeleiding die thuis en op school geboden wordt op elkaar afstemmen (Onderwijskennis, 2024). Ouders en leerkrachten staan namelijk voor dezelfde opdracht: het creëren van een pedagogische (en didactische) omgeving waarbinnen het kind zo gunstig mogelijk kan opgroeien en zich ontwikkelen. Daarvoor moeten beide leefwerelden zich inspannen en als dat niet vanzelf gaat, zullen leerkrachten als professionals een extra stap moeten zetten

om een goede samenwerking met ouders te realiseren.

Alle leerlingen varen wel bij een constructieve samenwerking tussen ouders en school. Dit geldt in het bijzonder voor leerlingen bij wie de ontwikkeling niet loopt zoals gehoopt. Wanneer er zorgen ontstaan over de ontwikkeling van een kind, dan blijkt vaak dat ook de samenwerking tussen school en ouders onder druk komt te staan (Van Mulligen et al., 2008). Onderlinge verwachtingen, doelen en werkwijzen worden vaak niet expliciet besproken en dat kan voor miscommunicatie en onbegrip zorgen.

“ ALLE LEERLINGEN VAREN WEL BIJ EEN CONSTRUCTIEVE SAMENWERKING TUSSEN OUDERS EN SCHOOL. ”

Ruis op de lijn

'Ruis op de lijn' wordt voelbaar in de onderlinge communicatie. Zowel ouders als leerkrachten spreken en handelen vanuit hun eigen idee wat het beste is voor de leerling. Als iedereen het beste voor het kind wil 'dan komt het toch vanzelf goed?' zou je kunnen denken. Lastig hierbij is dat het beeld dat ouders en leerkrachten

In elke klas van 30 kinderen zit gemiddeld één hoogbegaafde leerling.

hebben van wat 'het beste' is er vaak anders uitziet, zonder dat beiden dat van elkaar weten. Dit belemmert een constructieve samenwerking.

Begaafde leerlingen

Grofweg hebben 2-3 op de 100 mensen een IQ van > 130 . Personen die binnen deze 2-3% vallen, worden vaak hoogbegaafd genoemd (Hovinga & Van Dijk, 2024). Dat meer factoren dan alleen gemeten intelligentie hierbij een rol spelen is helder, maar laten we voor het onderwerp 'ouders en school' uitgaan van deze 2-3%. Dat betekent dat in elke klas van 30 kinderen gemiddeld één leerling hoog-

begaafd is. Is dit een probleem? Nee, dat hoeft zeker niet. Wanneer deze leerling goed gezien wordt door de leerkracht, helder is wat de leerling te leren heeft en het aanbod en de werkwijze daarop wordt afgestemd gaat er al veel goed. Ontmoet deze leerling op school of in de vrije tijd ontwikkelingsgelijken, dan zal het vaak met deze leerling overall best prima kunnen gaan op school. Wordt deze leerling minder gezien, wordt niet onderkend dat er specifieke educatieve behoeften zijn en wordt het aanbod daardoor ook niet afgestemd op wat de leerling nodig heeft, dan zal het op termijn minder goed met deze leerling gaan. Op dat moment trekken de ouders bij de leerkracht aan de bel.

Ouders van (hoog)begaafde kinderen

In gesprekken met ouders van (hoog)begaafde kinderen blijkt vaak dat ouders zelf als basisschoolleerling geen fijne tijd gehad hebben. Ze vertellen dat ze zich vaak onbegrepen en alleen hebben gevoeld en dat ze zich enorm verveeld hebben op school. Met deze eigen ervaring zullen ze dit voor hun eigen kind willen voorkomen en zullen ze explicieter opkomen voor hun kind (De Vries, 2024). In het contact met ouders is het goed om je daar als leerkracht bewust van te zijn. De Vries (2024) geeft aan dat in principe alle ouders emotioneel betrokken zijn bij het welbevinden van hun kind. Voor ouders met nare onderwijservaringen geldt dat vaak extra. Ook zijn ouders van (hoog)begaafde kinderen zelf vaak intelligent. Als het met hun kind niet goed gaat op school ervaren zij onzekerheid en hebben ze daardoor meer behoefte aan informatie (De Vries, 2024). Deze ouders zijn veelal vaardig in het op zoek gaan naar die informatie. Het emotioneel betrokken zijn

bij de ontwikkeling en het welbevinden van hun kind uit zich vervolgens vaak in het stellen van cognitieve vragen (De Vries, 2024) maar ook in het stellen van eisen met betrekking tot het leerstofaanbod en de begeleiding van hun kind (Webb et al., 2007). De leerkracht kan zich door deze opstelling van ouders onzeker gaan voelen, wat niet bijdraagt aan een goede communicatie en samenwerking.

“ IN GESPREKKEN MET OUDERS VAN (HOOG)BEGAAFDE KINDEREN BLIJKT VAAK DAT OUDERS ZELF ALS BASISCHOOLLEERLING GEEN FIJNE TIJD GEHAD HEBBEN. ”

Kansen in de communicatie

Wanneer de ontwikkeling van een leerling verloopt zoals hierboven geschetst en dus anders loopt dan ouders en leerkrachten verwachten, dan laat dit ouders doorgaans niet onberoerd. Er gaan meer emoties spelen en ouders gaan zich hard maken voor hun kind. De Vries spreekt in deze situatie van het doorlopen van een acceptatieproces door ouders (De Vries, 2024). Dit acceptatieproces bestaat uit verschillende fasen en het is belangrijk dat je je als leerkracht van deze fasen bewust bent. Het helpt bij het je kunnen verplaatsen in de ouder (De Vries, 2024). Dit verplaatsen in de ander is van belang voor het erkennen van de ander en dat is nodig voor communicatie op basis van gelijkwaardigheid (Van Mulligen

et al., 2008). In iedere fase laten ouders ander gedrag zien. Als leerkracht kun je hier meer of minder adequaat op reageren en dat laatste gebeurt veelal onbedoeld. Voor het adequaat reageren geldt in zijn algemeenheid dat tijdig en in heldere taal communiceren en op de ander afgestemd zijn, belangrijk is. Ook helpt het wanneer de professional zich verplaatst in de ouder, denkt in mogelijkheden en om weet te gaan met verschillen in visie tussen ouders en school (Van Alem, 2022).

De verantwoordelijkheid voor het bijsturen van moeizaam verlopende communicatie en het verbeteren van de samenwerking tussen ouders en school ligt vooral bij de professional. Deze zal zich gesteund voelen in zijn/haar taak wanneer de school duidelijk kiest voor het werken met leerlingen én hun ouders en deze visie actief uitdraagt. Het thema 'ouders' heeft dan een plaats in het schoolbeleid en school maakt helder wat zij van ouders verwacht en wat ouders van school mogen verwachten (Lusse, 2013). Verwachtingsmanagement draagt dus bij aan het proces en betekent duidelijk zijn over wat je als school kunt en gaat doen, maar vooral ook wat je niet kunt en niet gaat doen. Ook herhaald uitspreken wat je als school van ouders verwacht, helpt wanneer een goede samenwerking dreigt stuk te lopen. Leraren en ouders werken samen als zij daarnaast gedeelde verwachtingen hebben over contactmomenten, als er een heldere jaaragenda is, er begrijpelijk en uitnodigend wordt gecommuniceerd en als er heldere procedures zijn waarbij zowel ouders als leerkrachten kunnen voldoen aan de uitvoering daarvan (Ilias, 2022).

Ouders willen worden geïnformeerd over hun kind. Het gaat hierbij om informatie gerelateerd aan de emotionele betrokkenheid van de ouder, gerelateerd aan de ontwikkeling van de leerling en het leerrendement en informatie gerelateerd aan de zakelijke relatie tussen school en ouders (De Vries, 2024). Ongeacht om welke vorm van informatiedeling het gaat, voor alle vormen gelden drie heldere

voorwaarden: goede informatie is tijdig, is eerlijk en is integer.

Ouders en school werken samen bij het opvoeden en begeleiden van kinderen en daarin heeft ieder een eigen verantwoordelijkheid (Van Mulligen et al., 2008). Dat als professional steeds voor ogen houden is de basis voor een optimale samenwerking met ouders.

Verwijzingen

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513-531.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Harvard University Press.

https://khoerulanwarbk.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/08/urie_bronfenbrenner_the_ecology_of_human_developbokos-z1.pdf

De Vries, P. (2024). *Ouderbetrokkenheid 3.0*. CPS.

Epstein, J.L., Sanders, M.G., Sheldon, S.B., Simon, B.S., Salinas, K.C., Jansorn, N.R., Van Voorhis, F.L., Martin, C.S., Thomas, B.G., Greenfeld, M.D., Hutchins, D.J., & Williams, K.J. (2018). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Corwin.

<https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED467082/pdf/ERIC-ED467082.pdf>

Hovinga, F., & Van Dijk, D. (2024). Intelligentieonderzoek bij hoogbegaafde kinderen: Uitdagingen en kansen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 2024-01, 11-19.

Ilias, M. (2022). *At home in school: Supporting home-based parental involvement and educational partnerships*. PhD thesis. Vrije Universiteit.

<https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/156778622/M+A+H++Ili%C3%A1s+-+thesis.pdf>

Leraar 24 (2023, 24 oktober). *Zo werk je succesvol samen met ouders*. Opgehaald op 23 augustus 2024 van <https://www.leraar24.nl/421553/zo-werk-je-succesvol-samen-met-ouders/>

Lusse, M. (2013). *Een kwestie van vertrouwen: Een ontwerpgericht onderzoek naar het verbeteren van het contact met ouders in het 'grootstedelijke' vmbo als bijdrage aan preventie van schooluitval*. Hogeschool Rotterdam.

<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/contentassets/8cdae1e402e14f07aab205373994df49/een-kwestie-van-vertrouwen---mariette-lusse.pdf>

Onderwijskennis (2024, 3 juni). *Samenwerken met ouders aan de ontwikkeling van het kind*. NRO. Opgehaald op 18 augustus 2024 van <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/ouderbetrokkenheid-en-onderwijskansen>

Van Alem, V. (2022). *Wegwijzer voor de intern begeleider*. InStondo.

Van Meersbergen, E., & De Vries, P. (2014). *Handelingsgericht werken in passend onderwijs*. Perspectief Uitgevers.

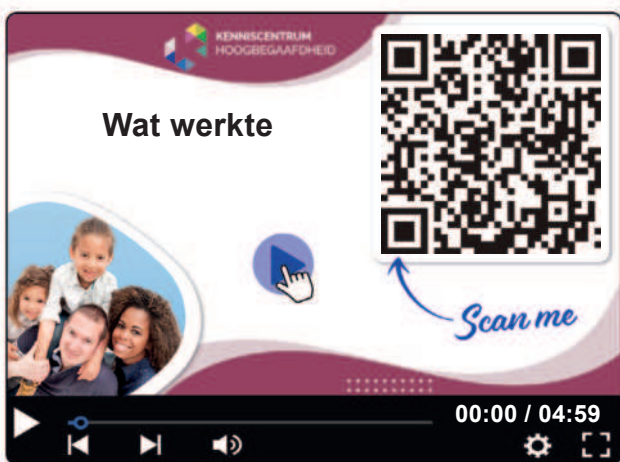
Van Mulligen, W., Gieles, P., & Nieuwenbroek, A. (2008). *Tussen thuis en school: Over contextuele leerlingbegeleiding*. Acco.

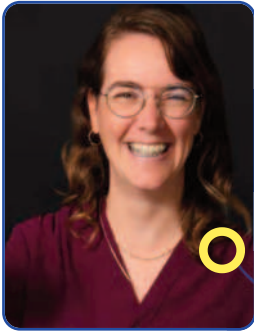
Webb, J.T., Gore, J.L., Amend, E.R., & De Vries, A.R. (2007). *A Parent's guide to gifted children*. (1ste editie). Great Potential Press.

Hoe is het om ouder van een hoogbegaafd kind te zijn?

Sonja Morbé is specialiste hoogbegaafdheid en schreef het boek *Uitdagend of verrijkend onderwijs*. Ze heeft twee volwassen hoogbegaafde zonen. Sonja vertelt in deze video's hoe het is om ouder van een hoogbegaafd kind te zijn en deelt haar tips en ervaringen.

Wanneer trek je aan de bel?

→ *Liesbet Stam-Gommans*

Als ouder van een jong kind zijn er een aantal opties waar je aan kunt denken om het gesprek over je kind te voeren met pedagogisch of onderwijsprofessionals. De contactmomenten met de pedagogisch medewerker van de kinderopvang of peuterspeelzaal zijn (mogelijk) de eerste contacten waarbij je als ouder het gevoel kunt krijgen dat jij een ander idee hebt bij de ontwikkeling van je kind dan vanuit die situatie geschetst wordt. Hierbij is het beseft belangrijk dat ieder persoon kijkt vanuit het eigen perspectief.

Wat bij jou thuis vanzelfsprekend is in de zelfredzaamheid, wordt bij de opvang niet gezien. Mogelijk komt dit vanuit de wil om te helpen. Als je als jong kind merkt dat de ander wil helpen als jij zegt dat het niet lukt, word je mogelijk meer gestimuleerd om dit aan te geven dan om het zelf te

doen; de weg van de minste weerstand is ook jonge kinderen niet vreemd, hoe groot hun gevoel van autonomie ook is. Een ander voorbeeld is dat het kind zo veel te zien heeft, dat het graag rustig in een hoekje wil spelen en niet bij andere kinderen. Of het kind merkt dat andere kinderen niet praten, en doet het dan ook niet (of in ieder geval minder). Of ...

Praktijkvoorbeeld

Een autonoom meisje van 2,5 (jongste van drie kinderen, doet niet onder voor haar broer en zus) gaat naar de opvang en bij het ophalen wordt aangegeven dat ze de hele ochtend heeft gehuild en dat het toch wel écht wennen was, ze is er immers voor het eerst. Een verbaasde ouder neemt haar verdrietige dochter mee naar huis, waar ze tijdens het boterhammen eten ineens met een lach vertelt: “Weet je, mam, als ik daar huil, gaan ze me voorlezen, het is écht super!”

Nadat op de opvang besproken werd dat het meisje vertelde dat het huilen een functie had, was de opmerking van de pedagogisch medewerker (met pret-oogjes): “Wat een gewiekste meid!” Haar werd de volgende keer verteld dat voorlezen altijd een plekje heeft op een ochtend. Er werd ook verteld dat er nog meer te doen en te beleven viel, en of ze dat mee ging ontdekken. Nou, dát wilde ze

“ WEET JE, MAM, ALS IK DAAR HUIL,
GAAN ZE ME VOORLEZEN,
HET IS ÉCHT SUPER! ”

wel. Op deze manier werd het een heel fijne start om op door te kunnen gaan. Hierbij wordt duidelijk dat het openstaan voor elkaars perspectief centraal staat en het serieus nemen van de ervaring-/ideeën.

“ DE OVERGANG GING ALS VANZELF, ZE LIET ZICH HOREN ÉN ZIEN. ”

Na deze start was er een directe aanleiding om in de gesprekken mee te nemen dat er genoeg te ontdekken was op de groep en zo kwam een jaar later het gesprek op ‘vervroegd instromen’ bij de kleuters. De school stond hiervoor open, mits het écht nodig was. (Er was al wat ruimte voor instroom voor kinderen die in de eerste vier weken na de zomervakantie 4 jaar werden. Dat geeft je als ouders wellicht ook al wat informatie over hoe flexibel school durft te zijn in de stelregel ‘starten met 4 jaar’.) Deze meid kon uiteindelijk na de kerstvakantie starten, zo’n vier maanden voor ze 4 jaar werd, omdat ze écht toe was aan volgende stappen in spel én haar speelmaatjes allemaal naar school gingen. En ze genoot. De overgang ging als vanzelf, ze liet zich horen én zien. Mogelijk omdat ze al eerder had gemerkt dat ze ‘gewoon zichzelf’ kon zijn; dat is belangrijk voor kinderen én voor hun ouders.

Drie psychologische basisbehoeften

Wanneer ga je nu met de pedagogisch medewerker of de leerkracht van je jonge kind in gesprek? Het volgende gaat bij

voorbaat onvolledig zijn, al tracht ik uiteraard wel meerdere kanten te belichten, gebruikmakend van de drie psychologische basisbehoeften (relatie/verbinding, autonomie en competentie).

1. **Starten vanuit verbinding met de pedagogisch/onderwijsprofessional (hierna leerkracht te noemen) is stap 1.** Je kunt als ouder hier zelf een goede start in maken, door bij de kennismaking ook het contact met de leerkracht aan te gaan. Op het moment dat je elkaar al een beetje kent vanuit het begingsprek en ook vanuit start/afroning van de dagen, dan is de volgende stap kleiner als het nodig is. Ook is het van belang dat prettige ervaringen gedeeld worden, over en weer. Soms horen ouders enkel van een leerkracht als er iets vreemds/vervelends is gebeurd, terwijl ook het delen van de mooie momenten van belang is. En andersom helpt dat uiteraard ook, als je merkt dat je kind het geweldig vond dat er muziek is gemaakt in de klas door de leerkracht, dan is dat ook een goed idee om te delen. Wellicht was er slechts een kleine glimlach zichtbaar, terwijl deze kleine glimlach een ingang is tot grote bewondering en betrokkenheid. Dit helpt een leerkracht ook om het kind beter te leren kennen in al zijn facetten.
– [Verbinding](#) –

2. **Het is verder goed om in gesprek te gaan op het moment dat je de indruk hebt dat je kind zich op school en thuis op een verschillende manier gedraagt.** Bijvoorbeeld heel rustig en meegaand op school maar uitermate druk met grote weerstand in de thuissituatie. Of wanneer je op school te horen krijgt

dat ze 'er wel dertig van jouw kind' in de klas willen.

Te weten komen hoe de dag op school verloopt, zeker als je zelf voornamelijk de éigen schoolsituatie als referentiekader hebt, is een goed idee. Weten hoe het er concreet aan toegaat in de klas kan zeker helpend zijn in het meedenken over het gedrag dat gezien wordt, of dat jij ziet. Wanneer je meer beeld hebt van wat er op school zoal gebeurt en hoe het systeem in elkaar zit, heb je waarschijnlijk ook meer het idee dat je daadwerkelijk mee kunt denken. En dan zul je je hier ook prettiger bij voelen; en vanuit het stellen van vragen kom je uiteraard ook weer dichterbij elkaar.

– Competentiegevoel vanuit verbinding –

3. Als je je zorgen maakt over je kind, in de breedste zin van het woord, dan is in gesprek gaan ook een goed idee. Als je merkt dat je kind slecht slaapt, bijvoorbeeld, of veel last heeft van hoofd- of buikpijn, dan is overleg op school van belang. Je verhaal kunnen doen en merken dat er ruimte voor je gemaakt wordt is al helpend. En dat wat jij te zeggen hebt ook wordt meegenomen in het gesprek en in de oplossing. De

symptomen, zoals hierboven beschreven, zijn, in mijn perspectief in ieder geval, eerder verbonden aan 'niet lekker in zijn vel zitten' vanwege iets wat er plaatsvindt in de klas of thuis, dan aan iets medisch (dit is overigens ook goed om uit te sluiten natuurlijk). En soms is de logica die voor jou als ouder heel logisch is, dat niet voor een leerkracht. Het wordt nog niet altijd logisch gevonden dat er kinderen zijn die méér diepgang, éigen inbreng en/of méér informatie nodig hebben om lekker energiek uit school te komen in plaats van "Doe maar rustig aan" als de kinderen aangeven moe te zijn én geen zin te hebben in de middag.

– Gevoel van autonomie, van grip hebben en van gehoord worden, jij bent immers de ouder –

Deze drie psychologische basisbehoeften gelden uiteraard ook voor leerkrachten; als ouder vanuit verbinding oog hebben voor hun competenties op het gebied van pedagogiek en didactiek is ook belangrijk. Ook leerkrachten hebben het nodig dat hun inbreng ertoe doet en serieus wordt genomen en dan is de cirkel weer rond.

Respect en wederkerigheid

Vanuit respect en wederkerigheid is het voeren van een gesprek denk ik de beste weg. Een orthopedagoog/schoolpsycholoog mee laten denken wanneer je als ouders en leerkrachten tegenover elkaar lijkt te zitten kan een goed idee zijn, zeker wanneer deze (ook) de rol van mediator op zich kan nemen. Heel belangrijk: in het gezamenlijke 'het goede doen' zijn vaak de overeenkomsten te vinden.

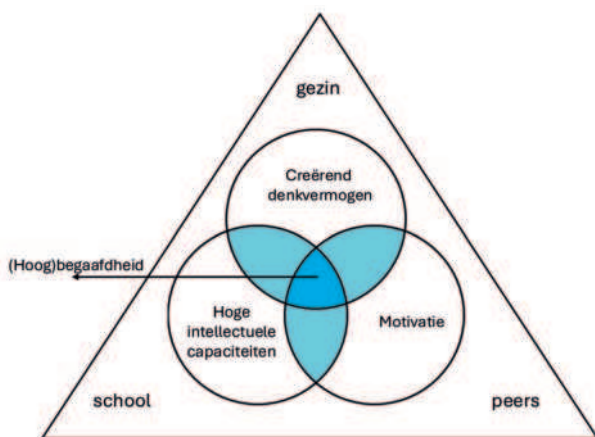

Hoogbegaafdheid in een notendop

Onderzoek bij vermoeden van hoogbegaafdheid

→ Mariska Poelman

Hoogbegaafdheid bestaat niet. Anders gezegd: er is niet één definitie van hoogbegaafdheid, er zijn er vele. Hoge intellectuele capaciteiten worden gezien als (een van de) kenmerk(en), waarbij vaak de IQ-score als maat van intellectuele capaciteiten wordt beschouwd.

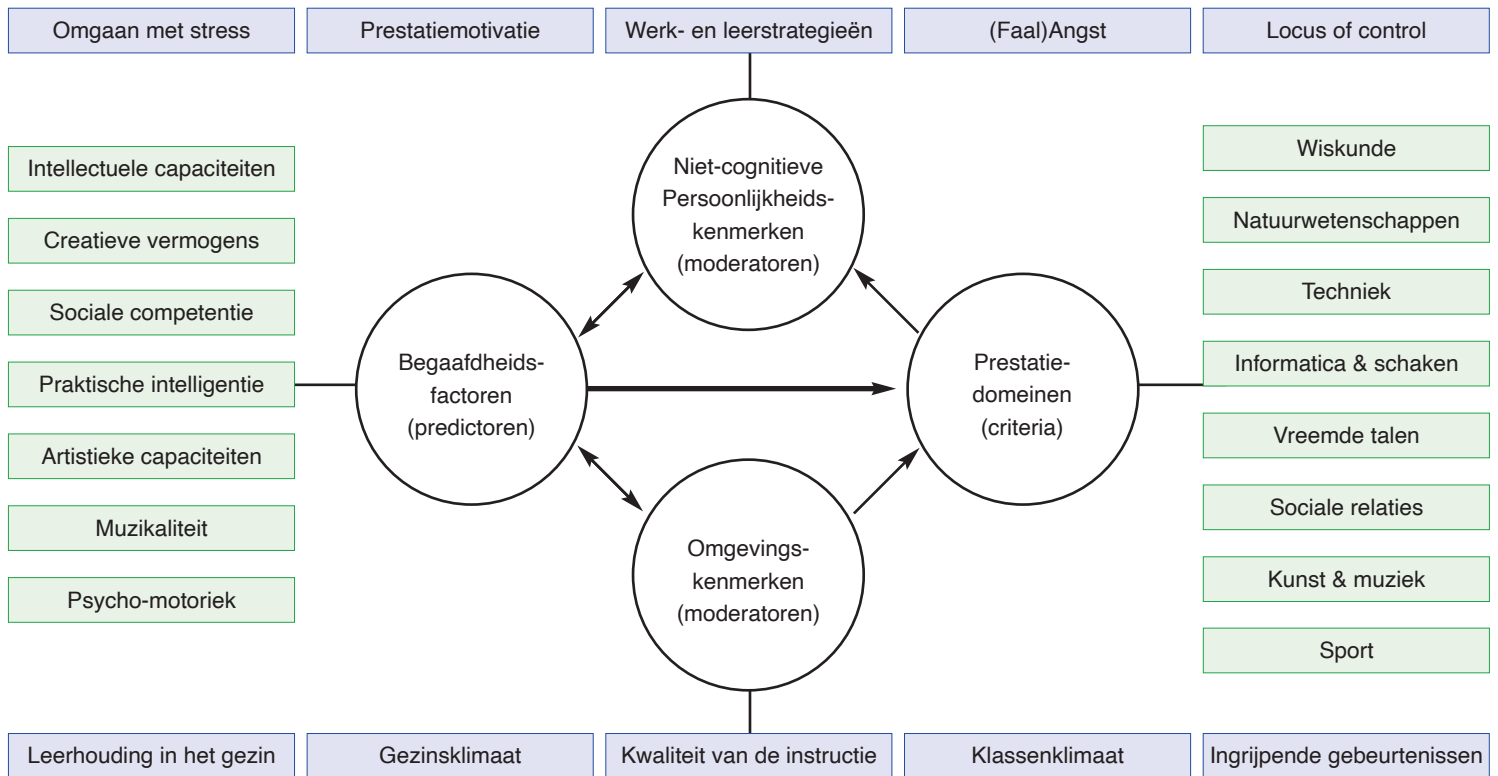

Het meerfactorenmodel van Mönks (Mönks & Ypenburg, 1995).

De meeste deskundigen op het gebied van hoogbegaafdheid zullen echter een IQ-score niet meer zien als een equivalent van hoogbegaafdheid: het geeft aan wat iemand op een bepaald moment op een intelligentietest kan laten zien en zegt weinig over andere talenten, zoals creatieve, muzikale of sociale capaciteiten. Betekent dit dat we de term hoogbegaafdheid moeten afschaffen? Wat ons betreft niet: het geeft een fenomeen aan dat bestaat: mensen met dusdanig hoge capaciteiten

dat ze belemmeringen kunnen ondervinden in onderwijs, sociale relaties en werk. Als we die mensen, net als ieder ander, de kans willen geven hun talenten te ontwikkelen, is het minder belangrijk om ze al dan niet hoogbegaafd te noemen. Waar ze meer aan hebben is dat we ons afvragen: welke aanpak belooft meer en biedt meer kansen voor talent om te floreren? (Subotnik et al., 2018, p. 231).

Hoge capaciteiten hebben is geen probleem. Dat wil zeggen: het zou geen probleem moeten zijn. Dat het dat toch vaak wordt, heeft te maken van onze inrichting van de maatschappij, met name het onderwijs. In Nederland zetten we leerlingen gesorteerd op leeftijd bij elkaar, waardoor het niet gek is dat het gegeven onderwijs vooral gericht is op de leerling met gemiddelde capaciteiten. Iedereen weet echter dat niet iedere leerling gemiddeld is. In het onderwijs is men zeer goed in staat leerlingen die meer moeite hebben om mee te komen in het leertempo te zien en te begeleiden. Het lijkt een stuk moeilijker te zijn om die leerlingen te zien voor wie het tempo te laag is, of de aangeboden stof te weinig complex. Niet gek natuurlijk: een lager leertempo is veel moeilijker te verbergen dan een hoger leertempo: je ziet vaak dat leerlingen met hoge capaciteiten zich (bewust of onbewust) aanpassen aan het tempo van de

Het model van Heller (Ziegler & Heller, 2000).

groep. Dat dit hun intellectuele ontwikkeling in de weg zit, is al reden om hier bezorgd over te zijn. Dat is echter vaak nog niet alles: doordat deze leerlingen niet, zoals andere leerlingen, worden uitgedaagd, vervelen ze zich vaak in de groep. Daarnaast kunnen ze zich niet gezien en gehoord voelen, wat kan leiden tot een laag zelfbeeld en in sommige gevallen zelfs tot depressiviteit. Daarnaast leren ze niet of te weinig echt hun best te doen, wat kan leiden tot onderpresteren en waardoor het (in potentie) grote talent steeds minder zichtbaar wordt. Om potentieel talent te zien is kennis en ervaring nodig; kennis over de modellen van en visies op hoogbegaafdheid. Weten dat druk gedrag niet altijd voortkomt uit ADHD, minder sociaal gedrag niet altijd vanuit ASS, en agressief gedrag niet altijd uit een oppositionele stoornis (Webb, 2020). Al deze gedragingen kunnen

voortkomen uit een mismatch tussen capaciteiten en leerstofaanbod. Zelfs wat op het eerste gezicht een leerstoornis lijkt te zijn kan voortkomen uit een te weinig passend aanbod. Deze hypothese moet dan ook altijd worden meegenomen op het moment dat gezocht wordt naar een oorzaak van het geobserveerde probleem.

Het psychologisch onderzoek

Wat in verschillende modellen en visies op hoogbegaafdheid duidelijk wordt, is dat er veel factoren een rol spelen bij het ontwikkelen van 'wat er in potentie in zou zitten' tot 'zichtbare prestaties'. Een van de modellen waarin dit zichtbaar wordt, is het model van Heller (Ziegler & Heller, 2000).

Bij kinderen, jongeren en volwassenen die voor psychologisch onderzoek aangemeld worden, is er vaak sprake van een stagnering in dit ontwikkelingsproces

en via psychologisch onderzoek proberen wij zicht te krijgen op wat deze persoon nodig heeft om zich (weer) positief te kunnen ontwikkelen. Om hier handelingsgericht over te adviseren, is het van belang om de sterke en minder sterk ontwikkelde vaardigheden in kaart te brengen. Zoals uit voorgaande al blijkt: het gaat hierbij niet alleen om het intelligentieprofiel. Ook andere gebieden die van belang zijn om te komen tot prestaties die passen bij iemands (intellectuele) mogelijkheden of om überhaupt tot ontwikkeling te komen zijn hierbij van groot belang. Denk bijvoorbeeld aan creativiteit, executieve functies en concentratie, en ook aan sociale vaardigheden, persoonlijkheid, motivatie of copingstrategieën. Het is uiteraard niet werkbaar en veelal ook niet nodig om al deze gebieden te onderzoeken en daarom is het voeren van een goed intakegesprek belangrijk, om zo te kunnen bepalen welke gebieden relevant zijn om nader in kaart te brengen. Aangezien we niet 'hoogbegaafdheid willen vaststellen' maar op zoek zijn naar 'wat heeft deze persoon, met deze talenten, nodig om zich positief te kunnen ontwikkelen' is het niet mogelijk om uit te gaan van een standaard testbatterij, en is het kiezen van een passend instrumentarium voor elke afzonderlijke cliënt van belang. Er zijn allerlei manieren om aan de benodigde informatie te komen, bijvoorbeeld het gebruik van genormeed testmateriaal, niet-genormeed (test)materiaal, gesprekken en observaties. Genormeed testmateriaal leidt vaak tot een score waarmee een persoon vergeleken wordt met een normgroep.

Mensen met kenmerken van hoogbegaafdheid beschikken over de potentie

om hoge prestaties te kunnen leveren. Toch komt dit niet altijd tot uiting in de prestaties die zij laten zien. Niet alleen op school, maar ook tijdens een psychologisch onderzoek. Daarom is het essentieel dat er verder gekeken wordt dan de score en dat er vooral aandacht is voor 'Hoe komt deze score tot stand?' en 'Wat kan dit betekenen voor de begeleidingsbehoeften van een persoon?'

“ DAAR KOMT HET BELANG VAN SPECIALISATIE OM DE HOEK KIJKEN: ALS JE WEET WAAR JE OP KUNT LETTEN, GA JE ANDERE DINGEN OBSERVEREN EN JUUST DIE OBSERVATIES ZIJN INFORMATIEF. ”

Dit is een van vele voorbeelden die duidelijk maken dat de observaties gedurende het onderzoek essentieel zijn voor de interpretatie van scores en het formuleren van handelingsgerichte adviezen. Daar komt het belang van specialisatie om de hoek kijken: als je weet waar je op kunt letten, ga je andere dingen observeren en juist die observaties zijn informatief. Naast de observaties tijdens het onderzoek zelf, kunnen ook de antwoordpatronen informatief zijn. Is een antwoordpatroon bijvoorbeeld opvallend omdat relatief eenvoudige vragen onjuist beantwoord worden en meer complexe opdrachten juist, dan kan er sprake zijn van onderpresteren (Peters & Van Boxtel, 1999) en geeft een testscore mogelijk niet de werkelijke mogelijkheden van een persoon weer.

Over het algemeen worden ouders na aanmelding voor psychologisch onderzoek uitgenodigd voor een intakegesprek. In dat gesprek wordt de voorgeschiedenis en huidige situatie besproken en wordt samen met de ouders een hulpvraag geformuleerd. Vervolgens wordt door de psycholoog/orthopedagoog bepaald welke tests en vragenlijsten ingezet kunnen worden om de hulpvraag/hulpvragen te beantwoorden. Tijdens de onderzoeksdag/-dagen gaat het kind

met de professional hiermee aan de slag. Na afronding van de onderzoeksdag worden de verschillende testonderdelen gescoord en de resultaten op een rijtje gezet en gekoppeld aan de hulpvraag en overige beschikbare informatie. Hierna worden de resultaten met de ouders besproken en of ontvangen zij een verslag van de bevindingen en de adviezen die voortkomen uit het psychologisch onderzoek.

De bevindingen en adviezen uit het psychologisch onderzoek worden besproken met de ouders.

Verwijzingen

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2018). *Wet op het primair onderwijs*. Geraadpleegd mei 2018 van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2018-02-01>.

Mönks, F., & Ypenburg, I. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school* (2e druk). Samson.

Neihart, M., & George, T.B. (2010). *Revised profiles of the gifted and Talented*.

Peters, W.A.M., & Van Boxtel, H. (1999). Irregular Error Patterns in Raven's Standard Progressive Matrices: a sign of underachievement in testing situations? *High Ability Studies*, 10(2), 213-232. DOI: 10.1080/1359813990100207

Subotnik, R.F., Olszewski-Kubilius, P., & Worrell, F.C. (2018). Talent development as the most promising focus of giftedness and gifted education. In: S.I. Pfeiffer (Ed.), *APA handbook of giftedness and talent* (pp. 231-246). American Psychological Association.

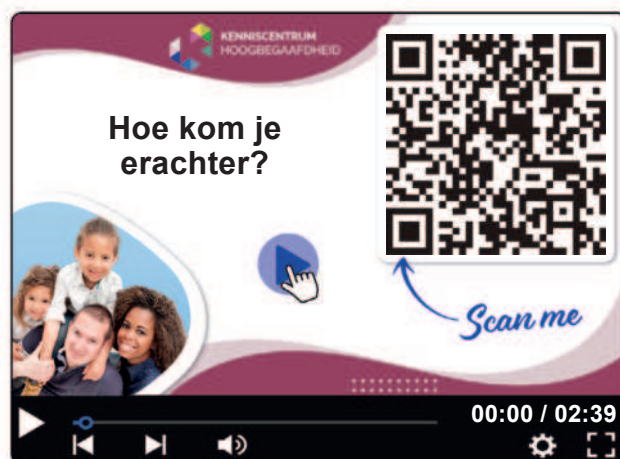
Webb, J.T. (2020). *Misdiagnose en dubbeldiagnose bij hoogbegaafdheid*. Koninklijke Van Gorcum.

Ziegler, A., & Heller, K. (2000). Conceptions of giftedness from a meta-theoretical perspective. In K.A. Heller, F.J. Mönks, R.J. Sternberg, & R.F. Subotnik (Red.), *International handbook of giftedness and talent* (2e druk). Elsevier-Science.

Hoe is het om ouder van een hoogbegaafd kind te zijn?

Joyce Tetteroo is moeder van drie kinderen en leerkracht en specialist burgerschap in het basisonderwijs. Zij en haar man hebben er vooralsnog voor gekozen hun kinderen niet te laten versnellen of ze te testen. Wel krijgen de meiden sinds groep 1 op school levelwerk aangeboden.

Wel of niet naar de plusklas

→ *Angela Jansen-Zandbergen*

Opeens is daar in een gesprek met de leerkracht het moment dat uitgesproken wordt: “Wij denken dat het goed is als uw kind gaat deelnemen aan de plusklas.” Deze mededeling kan bij de ouders nogal wat vragen oproepen. Want wat is dat precies, een plusklas, en wat vraagt dat van een kind? Sommige ouders reageren direct positief en anderen moeten het nieuws even laten bezinken. Welke afwegingen spelen een rol bij het wel of niet deelnemen aan de plusklas en hoe denken ouders hierover?

Selectie

Op school gaat er doorgaans een doordacht proces vooraf aan de beslissing of een kind wel of niet mee kan doen aan de plusklas. Om de beslissing goed te documenteren gebruiken de meeste scholen een signaleringsprotocol waar een signaleringsinstrument onderdeel van uit kan maken. Alvorens een kind aan te melden voor de plusklas zijn er verscheidene observaties gedaan, is er pluswerk vanuit de methode ingezet en is de leerling besproken met collega's of de intern begeleider. Het is ten zeerste aanbevolen dat ouders in dit proces betrokken worden en dat zij hun zienswijze op de ontwikkeling van hun kind mogen inbrengen. Juist de com-

binatie van hoe betrokkenen vanuit verschillende perspectieven over de leerling denken maakt de kans op een juiste beslissing groter (Den Otter, 2023, p. 111). En vergeet hier ook het perspectief van de leerling niet. Hierbij kunnen vragen een rol spelen als: Hoe denkt de leerling over school? Hoe ervaart de leerling het niveau van het werk? Is de leerling gemotiveerd?

De hierboven beschreven werkwijze is een ideale gang van zaken, er zijn echter ook scholen die kinderen selecteren op enkel toetsgegevens of die kinderen selecteren op gevoel. Soms komt een kind pas in aanmerking als er een IQ-test voorhanden is die aantoont dat de leerling beschikt over een hoog IQ. Dit alles hangt samen met de visie van de school (Bakx et al., 2016, p. 156).

Bevraag de school op het selectieproces. Waarom denkt de leerkracht dat jouw kind meer uitdaging nodig heeft?

Afwegingen

De belangrijkste reden voor een school om een leerling te plaatsen in een plusklas is vaak de leerling te voorzien van uitdaging (Bakx et al., 2016, p. 158) maar ook motivatie speelt een grote rol (Hornstra, 2023).

Scholen hebben onder andere als kerntaak leerlingen iets te leren; wanneer de lesstof te gemakkelijk is voor een leerling zal deze leerling niet leren en ligt verveling op de loer. In de plusklas worden taken gegeven die boven het niveau van de reguliere groep uitstijgen.

Door de leerling te laten ervaren hoe het is om iets te moeten leren in plaats van iets direct te kunnen is er ruimte om kennis te maken met gevoelens van frustratie die daarmee gepaard gaan. Ook doet het leren een beroep op de zogenoemde executieve functies die de leerling anders niet zal ontwikkelen.

Een andere overweging is dat de hoogbegaafde leerling in de plusklas leerlingen kan ontmoeten die hetzelfde denken als hij. In dit geval kan gesproken worden van 'peergrouponderwijs' (Hornstra, 2023; Verouden, 2016). Peers zijn leeftijdgenoten en gelijkgestemden, in dit geval dus leerlingen die meer op hetzelfde niveau fungeren dan de leerlingen in de stamgroep.

Een derde reden kan zijn dat men de leerling meer ruimte wil geven om het creatief denken te ontplooiën. Eén van de kenmerken van hoogbegaafde mensen is dat hun creatief denkvermogen sterker ontwikkeld is (Renzulli, 1990), dat zij meer out of the box denken, meer behoefte hebben aan top-down denken en nieuwe ideeën creëren en onderzoeken. In de plusklas is hier ruimte voor door een andere vraagstelling of het werken aan projecten.

Tot slot ligt er een taak voor de plusklas om kinderen te leren hoe zij om kunnen gaan met hun 'anders zijn'; zo ervaren be-

gaafde kinderen prikkels heftiger dan gemiddeld begaafde leerlingen (Kieboom, 2015) en kunnen de plusklasleerlingen met elkaar in gesprek over deze ervaringen (Verschueren et al., 2021, p. 45).

Vraag de leerkracht wat het doel is van de plusklas. Hoe past dit bij jouw kind?

Organisatie van de plusklas

Elke school is vrij om de plusklas in te richten zoals men het goed vindt (Hornstra, 2023). Dit betekent dat er nogal wat verschillen zijn in plusklassen onderling (Verschueren et al., 2021, pp. 124-125). De tijdsbesteding varieert van slechts een uur per week tot hele dagen. Daarnaast is de school vrij om het programma vorm te geven. Er kan gebruikgemaakt worden van speciale lesmethoden en projecten of zelfgecreëerde verrijksopdrachten. Vaak krijgen de kinderen ook één of meerdere opdrachten mee voor in de klas.

Er bestaan ook externe plusklassen, waarbij er minder verbinding is met de school en de leerlingen projectmatig werken. Deze voorzieningen vragen vaak een financiële bijdrage van ouders. Tot slot bestaan er uiteraard scholen waar hoogbegaafde kinderen voltijd begaafdenonderwijs volgen, dit is echter geen plusklas meer, maar een reguliere school of klas, zij het ingericht op de behoeften van hoogbegaafde kinderen.

Het is door deze verscheidenheid aan plusklassen de vraag welke van deze voorzieningen geschikt is voor de gesignaleerde leerling. Heeft de leerling vol-

doende aan één keer in de week? Er zijn onderzoeken die uitwijzen dat zelfs één moment in de week in de plusklas bijdraagt aan de motivatie van de hoogbegaafde leerling. De leerling gaat daarna echter weer terug naar de reguliere groep waar het aanbod nog steeds onder het niveau van de leerling is en de leerling dus eigenlijk doet wat hij al kan en niet leert, wat toch het doel is van op school zijn.

Daarnaast kan het ook een punt van frustratie zijn voor de leerling wanneer de juf of meester niet betrokken is bij de opdrachten uit de plusklas en hier geen interesse in toont of er geen tijd voor vrijmaakt.

**Ga met de school in gesprek over de invulling van het plusprogramma:
Hoeveel tijd kost de plusklas?
Welke lesstof krijgt jouw kind naar de klas mee en hoe wordt hier tijd voor gemaakt?**

Overpeinzingen

Een school heeft dus een aantal zeer goede redenen om leerlingen waarvoor de lesstof te gemakkelijk is in de plusklas te plaatsen. Toch zijn er ook redenen waardoor er twijfel kan ontstaan vanuit ouders of de school. Vanuit de overheid wordt er ingezet op passend onderwijs (Bakx et al., 2021).

In theorie is het mogelijk om in de klas-situatie in te spelen op onderwijs-behoeften van begaafde leerlingen door het bieden van rijk onderwijs met ruimte voor ontdekkend leren (Verschuieren et al., 2021, p. 98). In de praktijk blijkt dit echter lastig, aangezien de behoeften van

leerlingen in de klas nogal uiteen kunnen lopen (Kuipers, 2016, p. 114).

Onderzoek welke redenen een kind heeft als het niet naar de plusklas wil.

Ouders of kinderen kunnen het niet wenselijk vinden om uit de klassensituatie gehaald te worden. Hier kunnen verschillende gedachten aan ten grondslag liggen. Zo kan de angst voor labeling optreden. Wat voor beeld ontstaat er bij leerkrachten en medeleerlingen als het kind opeens aangemerkt wordt als plusklasleerling? Welke stereotiepe gedachten roept dit op? De druk van moeten presteren en slim moeten zijn kan op voorhand al de overhand gaan nemen (Webb et al., 2020). Daarnaast kan de angst voor de werkdruk die het extra werk met zich meebrengt of het missen van uren in de klas de leerling of ouders aan het twijfelen brengen.

Wanneer een leerling zelf aangeeft niet deel te willen nemen aan de plusklas is het van belang te bekijken welke redenen de leerling hiervoor heeft. Wellicht wil de leerling zich niet anders voelen en dus aanpassen aan de groep. Weerstand kan ook ontstaan doordat de leerling ineens niet meer achterover kan leunen maar zich moet in zetten om een goed resultaat te behalen. De leerling noemt het werk

saaï of ontwikkelt lichamelijke klachten; het wegnemen van de verrijkende lesstof is dan niet de oplossing, de leerling leren omgaan met gevoelens bij iets leren wel (Bakx et al., 2016, p. 156).

Als een leerling geen plusklasonderwijs wil volgen ligt onderpresteren op de loer (Desmet, 2023) en ontnemt de leerling zichzelf de kans om te excelleren. Een kind kan soms niet overzien wat zijn behoeften zijn en welke toekomstige gevolgen beslissingen kunnen hebben.

Vraag je af: Weet mijn kind wat goed voor hem is? Wat heeft mijn kind op dit moment nodig?

Help je kind bij het begrijpen en verkennen van zijn behoeften.

Vraag de school of het welbevinden van jouw kind in de gaten gehouden wordt. Hoe is de motivatie, past de plusklas bij de ontwikkeling van jouw kind op dat moment?

Conclusie

Dat het aanbieden van plusklasonderwijs voor veel hoogbegaafde leerlingen positieve effecten heeft, betekent niet dat dit bij ouders geen vragen oproept. Het inbouwen van evaluatiemomenten kan veel van de vragen wegnemen. Wanneer er regelmatig een gesprek plaatsvindt waarbij de situatie van meerdere kanten wordt belicht kan beter overzien worden of de plusklas (nog) een passende plek is voor het kind en wordt de beslissing wellicht minder zwaar.

Verwijzingen

Bakx, A., De Boer, E., Van Houtert, T., & Van den Brand, M. (2016). *Werken met begaafdheid in de klas: pedagogische sensitiviteit als leidraad*. Koninklijke Van Gorcum.

Bakx, A., Van Gerven, E., & Weterings-Helmons, A. (2021). *Hoe dan?! Pakkend onderwijs voor begaafde leerlingen*. Pica.

Den Otter, M. (2023). Het belang van voicing. In E. van Gerven (Red.), *De Gids 2.0* (pp. 99-114). Leuker.nu.

Desmet, O. (2023). Onderpresteren. In E. van Gerven (Red.), *De Gids 2.0* (pp. 115-129). Leuker.nu.

Hornstra, L. (2023). Effecten van de plusklas op motivatie. In E. van Gerven (Red.), *De Gids 2.0* (pp. 143-153). Leuker.nu.

Kieboom, T. (2015). *Hoogbegaafd: als je kind (g)een Einstein is*. Lannoo.

Kuipers, J. (2016). Passend klassenmanagement voor excellente en (hoog)begaafde leerlingen. In E. van Gerven (Red.), *De Gids* (pp. 113-125). Leuker.nu.

Renzulli, J.S. (1990). *The Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity*. University of Connecticut.

Verouden, J. (2016). Peergroeponderwijs. In E. van Gerven (Red.), *De Gids* (pp. 171-184). Leuker.nu.

Verschuere, K., Sypré, S., Struyf, E., Lavrijsen, J., & Vansteenkiste, M. (2021). *Ontwikkelen Van Cognitief Talent: Handboek voor onderwijsprofessionals*. Acco learn.

Webb, J.T., Gore, J.I., Amend, E.R., & De Vries, A.R. (2020). *De begeleiding van hoogbegaafde kinderen*. Van Gorcum.

Het belang van peercontacten voor ouders van begaafde kinderen

→ *Monique Schaminée*

Ouders van begaafde kinderen hebben, net als hun kinderen, behoefte aan 'peers': gelijkgestemde ouders aan wie zij zich kunnen spiegelen. Peercontact kan voor ouders waardevolle steun en begrip opleveren. In deze tekst willen we de voordelen en mogelijkheden van peercontact belichten en uitleggen waarom het zo belangrijk is voor ouders van begaafde kinderen.

Opvoeden is het leven aangaan samen met je kinderen

Als ouder van een begaafd kind staat jij wellicht voor andere uitdagingen dan de ouders om je heen. Je merkt dat jouw kind anders denkt, voelt en leert dan zijn of haar leeftijdsgenoten. Dit kan een bron van herkenning zijn, het kan ook gevoelens van isolatie, onbegrip en frustratie met zich meebrengen. Het intens ervaren verdriet wanneer je merkt dat jouw kind niet begrepen wordt, of wanneer het je zelf niet lukt om jouw kind te begrijpen, kan frustrerend zijn en een gevoel van machteloosheid geven. Wanneer je dit deelt met mensen die het herkennen en er mogelijk al (deels) hun weg in gevonden hebben, kan dat helend werken en ervoor zorgen dat jij met vernieuwde energie de opvoeding kunt oppakken.

Wat is peercontact?

Peercontact is het samenkomen van mensen die vergelijkbare ervaringen delen. Voor ouders van begaafde kinderen betekent dit dat ze in contact komen met andere ouders die ook begaafde kinderen opvoeden. Samenkomen biedt ruimte waar ouders open kunnen praten over wat ze meemaken, hun zorgen, uitdagingen en successen, en ervaren dat ze begrepen worden.

Waarom peercontacten voor ouders van begaafde kinderen?

1. Begrip en herkenning

Veel ouders van begaafde kinderen ervaren een gebrek aan begrip van hun omgeving. Algemene opvoedingsproblemen komen niet altijd overeen met de uitdagingen van het opvoeden van een begaafd kind. Peers begrijpen echter de unieke eigenschappen en behoeften van begaafde kinderen, hetgeen herkenning en erkenning geeft.

2. Emotionele steun

Ouders van begaafde kinderen voelen zich soms geïsoleerd of overbelast door de specifieke kenmerken van hun kind, zoals perfectionisme, overprikkeling, intense emoties, afhaken op school of een gebrek aan aansluiting met leeftijdsgenoten. Het is een con-

stant zoeken naar balans tussen inpassen in de maatschappij en de eigenheid bewaken. Als kinderen jong zijn, is dit een extra taak voor de ouder. De vraag is: wat past bij jouw kind, in jouw gezinssituatie en uiteraard ook bij jou als ouder? Soms lopen de spanningen in een gezin zo hoog op dat opvoeden erg lastig blijkt te zijn, met een grote impact op de relatie tussen de ouders onderling, op het contact met hun kind, op de relatie met broertjes en zusjes en in het contact met verdere familie of omgeving. Het kunnen bespreken van deze uitdagingen met anderen die hetzelfde meemaken, kan opluchting bieden: wat jij ondervindt wordt 'normaal'. Veel ouders ervaren dit als helend.

3. Praktische tips en advies

Naast emotionele steun bieden peers vaak ook waardevolle praktische tips. Hoe ga jij om met signalen van verveling op school en welke aanpassingen mag jij daar verwachten? Hoe help je een begaafd kind met zijn of haar sociale en emotionele ontwikkeling? Hoe verloopt de ontwikkeling op cognitief, sociaal en emotioneel vlak? Wat is 'normaal' voor een begaafd kind? Horen hoe andere ouders ergens tegenaan kijken of iets aanpakken, kan nieuwe inzichten geven. Dit kan jou helpen keuzes te maken, bijvoorbeeld als het gaat om het kiezen van een opvoedmethodiek, de best passende school of het stimuleren van bepaalde talenten.

Hoe kun je peers vinden?

- **Ouderorganisaties:** Er zijn organisaties die regelmatig peerbijeenkomsten voor ouders organiseren: stichtingIQ+; Stichting Peers4Parents; Positive Discipline Netwerk.
- **Lokale oudergroepen:** Een aantal samenwerkingsverbanden passend onderwijs faciliteren Peers4Parents-groepen. Informeer bij het samenwerkingsverband waar jouw school bij hoort of zij dit ook aanbieden. Ook zijn er gemeenten die dit soort trajecten vanuit de jeugdwet financieren. Informeer bij het jeugdloket van je gemeente of ze deelname faciliteren en/of financieren.
- **Online gemeenschappen:** Forums en socialemediagroepen.

4. Advies bij onderwijs en hulpverlening

Veel ouders van begaafde kinderen lopen in het reguliere onderwijsstelsel tegen problemen aan. Onderpresteren, verveling of zelfs emotionele en sociale problemen kunnen een gevolg zijn van een gebrek aan passend onderwijs, een doorlopende ontwikkeling. Met peers kunnen ervaringen gedeeld worden over hoe het gesprek met school en leerkrachten aangegaan is en welke extra ondersteuning gevonden is, zoals gespecialiseerde begeleiding buiten het onderwijs.

Conclusie

Peercontact is van onschatbare waarde voor ouders van begaafde kinderen. Het biedt naast emotionele steun, ook praktische handvatten en inzichten die kunnen helpen om je kind optimaal te begeleiden in zijn of haar ontwikkeling. Door in contact te komen met andere ouders kun je je gesterkt voelen en vertrouwen krijgen in de opvoeding van jouw begaafde kind. Samen lukt het vaak de uitdagingen van het ouderschap beter te begrijpen en aan te pakken.

Ervaringen van ouders

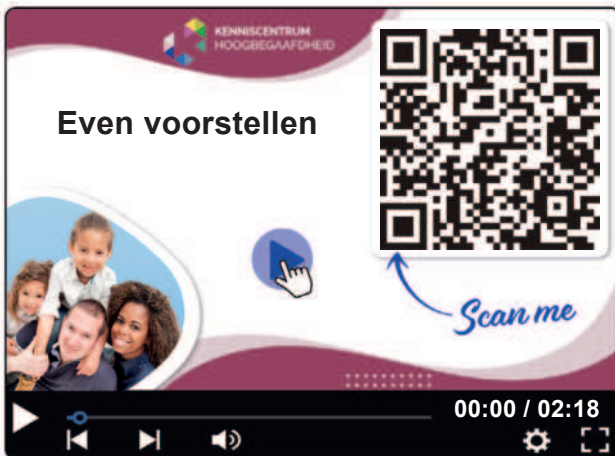
“Het is een verademing om met andere ouders te praten die begrijpen waar je doorheen gaat. Ik voelde me vaak onzeker over hoe ik mijn kind moest begeleiden en schuldig omdat ik voelde dat ik het niet goed deed, maar nu weet ik dat ik niet de enige ben met die vragen.”
– Femke, moeder van een hoogbegaafde zoon (8)

“De tips die ik van andere ouders kreeg, hebben me echt geholpen om het gesprek met mijn dochter anders aan te gaan. Ik praat nu met haar vanuit vertrouwen dat zij probeert het goede te doen. Dat heeft veel ten goede veranderd.”
– Wiebe, vader van een hoogbegaafde dochter (7)

Een dubbelrol als ouder en leraar

Florien is leraar en moeder van zeven kinderen, waarvan er zes hoogbegaafd zijn. De kinderen zijn erg verschillend. Zo heeft één kind dyslexie, een ander kind past zich precies aan aan het niveau dat de leerkracht vraagt en een ander kind is extreem autonoom en wil alles zelf bepalen.

Aandacht voor de voorsprong

→ Eva Klarenbeek

In het verleden was er bij jeugdartsen en op de consultatiebureaus niet altijd aandacht voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Het 'Van Wiechen ontwikkelingsonderzoek'¹ is van oudsher gericht op het opsporen van knelpunten of stagnatie in de ontwikkeling, en niet direct op een voorsprong. Maar dat is aan het veranderen. De laatste jaren komt er steeds meer aandacht voor en kennis over (vroeg)signalering van de ontwikkelingsvoorsprong.

Jeugdarts Eva Klarenbeek vertelt in dit artikel waarom vroegsignalering van een voorsprong ouders kan helpen in de opvoeding en ondersteuning van hun kind, zonder direct te labelen of te problematiseren.

Variatie is normaal

Als jeugdarts is mijn uitgangspunt dat variatie normaal is. Variatie in lengte, variatie in oogkleur, variatie in temperament en variatie in ontwikkeling. Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong of kenmerken van begaafdheid zijn dus gewoon normaal; ze bevinden zich alleen meer in de uitersten van de 'normaalcurve' en zijn

dus in aantal minder vertegenwoordigd dan kinderen met een meer gemiddelde intelligentie. Verder is er bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong of kenmerken van begaafdheid onderling ook weer heel veel variatie in temperament, gevoeligheden, interesses, leerstijlen, et cetera. Allemaal normaal. Maar waarom dan toch vroeg 'signaleren'? Wat is het nut daarvan, als het 'normale variatie' is? Wel ...

KINDEREN MET EEN
ONTWIKKELINGSVOORSPRONG OF
KENMERKEN VAN BEGAAFDHEID ZIJN
DUS GEWOON NORMAAL.

Mijn ervaring, zowel vanuit mijn werk als privé, is dat het opvoeden en onderwijzen van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong specifieke uitdagingen met zich mee kan brengen. En die uitdagingen kunnen soms wezenlijk anders zijn – of anders ervaren worden – ten opzichte van de ervaring van andere ouders. En juist het herkennen en erkennen van de specifieke kenmerken én uitdagingen van deze kinderen kan veel inzicht en handvatten geven. En problemen voorkomen!

¹ <https://www.ncj.nl/onderwerp/van-wiechenonderzoek/>

Erkenning

Het vroeg herkennen van een ontwikkelingsvoorsprong kan ouders erkenning bieden en ze het gevoel geven dat het niet 'aan hen ligt' dat ze de opvoeding zo intens ervaren. Evenmin ligt het aan het kind zelf – want, zo lazen we eerder, het kind zelf is normaal, er is niks 'mis' mee. Ook dat is belangrijk: door het bespreekbaar te maken, kunnen we het te snel problematiseren van gedrag voorkomen.

Interactie ouder en kind

We zien dat er in de interactie tussen ouder en kind van alles kan gebeuren dat kan zorgen voor heftige situaties. Bijvoorbeeld in het omgaan met de grote emoties van peuters. Alle jonge kinderen hebben nog moeite met het reguleren van hun grote emoties, daar hebben ze volwassenen voor nodig. Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong beleven emoties soms nog intenser, en dit vraagt dan ook nóg meer in de co-regulatie met ouders, zowel qua intensiteit als qua frequentie. Met co-regulatie bedoelen we dat je je kind helpt deze intense emoties te reguleren en op de juiste manier te uiten. En dat vraagt dus per definitie meer van de zelfregulatie van ouders. Dat kan een lastige opgave zijn, zeker als je als ouder situaties ook intens voelt en beleeft.

Stimulerende omgeving

Maar minstens zo belangrijk: door de ontwikkeling goed in beeld te brengen en de eventuele voorsprong te erkennen, kan de omgeving van een kind met een ontwikkelingsvoorsprong geoptimaliseerd worden om een doorgaande ontwikkelingslijn te waarborgen. Daarvoor is een stimulerende omgeving nodig. De jeugdarts en andere professionals in de jeugdgezond-

heidszorg (zoals de jeugdverpleegkundige of (ortho)pedagoog) kunnen ouders advies geven over hoe ze hier thuis op een goede manier op aan kunnen sluiten. Ze kunnen helpen om ouders een referentiekader te geven: soms hebben ouders helemaal niet in de gaten dat er sprake is van een grote voorsprong. Of andersom: ouders denken dat er een voorsprong is, maar het valt nog binnen de te verwachten bandbreedte, of de voorsprong is slechts tijdelijk van aard. Ten slotte kunnen jgz-professionals ondersteunen om dit bespreekbaar te maken op de peuter-groep of op school.

“ HET VROEG HERKENNEN VAN EEN ONTWIKKELINGSVOORSPRONG CAN OUDERS ERKENNING BIEDEN EN ZE HET GEVOEL GEVEN DAT HET NIET 'AAN HEN LIGT' DAT ZE DE OPVOEDING ZO INTENS ERVAREN. ”

Spiegelen

Behalve over de cognitieve ontwikkeling kan de jeugdarts ook advies geven op de andere ontwikkelingsgebieden. Een voorbeeld daarvan is dat het ouders en kinderen kan helpen als ze zich kunnen spiegelen aan ontwikkelingsgelijken of 'peers'. Dat spiegelen is belangrijk voor de ontwikkeling van de eigen identiteit en het zelfvertrouwen. Denk bijvoorbeeld aan een kind dat op de peuterspeelzaal een vraag stelt of verzoek doet aan een andere peuter. Het zou zomaar kunnen dat het kind niet begrepen wordt door de

nog niet zo talige leeftijdsgenoot, en dus geen adequaat antwoord of passende reactie krijgt. Als dit heel vaak gebeurt en in meerdere situaties, kan dit een negatief effect hebben op de peuter met de ontwikkelingsvoorsprong. Want peuters betrekken dingen op zichzelf, en het risico dat de peuter onzeker wordt of een boodschap gaat internaliseren van 'anders zijn' en niet begrepen worden, is zeker aanwezig.

Leerhouding

Ook kan er extra aandacht besteed worden aan specifieke ervaringen die hen later kunnen helpen. Denk bijvoorbeeld aan het oefenen met falen, het aandacht hebben voor het proces (niet het resultaat), het stimuleren van een open en gezonde leerhouding. Kinderen die voorlopen, krijgen vaak complimenten voor resultaten die voor henzelf volstrekt normaal zijn. Sterker nog: ze hebben geen idee dat ze daar moeite voor hebben gedaan: het leerproces verloopt nog onbewust. "Kun jij al tot 20 tellen? Wat knap zeg!" is een heel logische uitspraak bij een peuter van 3 jaar. Maar als de peuter in kwestie dat 'gewoon' kan, is het een leeg compliment. Het is daarom belangrijk de kinderen (én hun ouders!) bewust te maken van leerprocessen en aandacht te hebben voor oefening en inspanning bij het leren.

Motorische ontwikkeling

Hier lenen motorische ontwikkelingen zich ook mooi voor. Een jong kind dat leert hinkelen, veters strikken of fietsen, kan dat vaak niet van de ene op de andere dag (hoewel het soms wel zo lijkt, en er zijn natuurlijk uitzonderingen). Als ouder kun je dan juist aandacht schenken

aan het proces van leren, het oefenen. Het kind helpen het moeilijke punt te doorstaan waarop ze iets *nog* niet kunnen maar wel willen kunnen. En als het dan gelukt is, vooral de focus leggen op wat daarvoor nodig was: vallen en opstaan, doorzettingsvermogen, oefening ...

Fysieke ontwikkeling

Overigens is de fysieke ontwikkeling een aandachtspunt om zeker niet te vergeten. Alle kinderen, zeker ook degenen die erg 'in hun hoofd' zitten, hebben er baat bij om lekker fysiek bezig te zijn. Grof-motorische inspanning, rennen, klimmen, klauteren, buiten spelen. Buiten zijn en bewegen kunnen helpen om prikkels te verwerken, meer 'in je lijf' te komen, en is ook gewoon heel belangrijk voor de verdere motorische en fysieke ontwikkeling en bijvoorbeeld de ontwikkeling van executieve functies. Ook 'risicovol spelen' is heel goed: daarin leren kinderen omgaan met risico's, worden ze sterker, zelfbewuster en onafhankelijker.²

Conclusie

Concluderend: het is belangrijk een ontwikkelingsvoorsprong vroeg te signaleren als een normale variatie, want door te herkennen en erkennen kunnen kinderen en hun ouders op de juiste manier worden geadviseerd. Dat draagt bij aan de ondersteuning van de kinderen via hun omgevingen (thuis, school en met 'peers'), in een optimale ontwikkeling op de verschillende domeinen.

---

²Risicovol spelen? Doen! | Kinderveiligheid.nl

Samenwerking vanuit Gezin Centraal

Esther Wanschers

De effecten van samenwerken met ouders zijn veel onderzocht. Partnerschap tussen ouders en school blijkt een positieve invloed te hebben op de schoolresultaten van kinderen. Kinderen presteren beter op de basisschool en middelbare school, hun houding naar school is positiever en kinderen blijven minder vaak zitten en vallen minder uit. Ook leidt goede samenwerking tussen ouders en school tot verbetering in het gedrag van kinderen. Het verbetert bijvoorbeeld de vaardigheden voor zelfregulatie, de sociaal-emotionele ontwikkeling en het aanpassingsvermogen. Kinderen blijken ook minder agressief gedrag te vertonen (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.)

Ook in mijn werk als **ambulant gezins-hulpverlener** merk ik dat goede samenwerking tussen ouders en zorg -en onderwijsprofessionals van cruciaal belang is voor de ontwikkeling van een kind. Tegelijkertijd is dit vaak een lastige taak, voor zowel ouders als de betrokkenen vanuit het onderwijs en de hulpverlening. Samenwerken raakt soms kwetsbaarheid in eigen functioneren als professional en kwetsbaarheid in ouderschap, met als gevolg wantrouwen en weerstand.

Gezin Centraal

Bij Triade Vitree wordt gewerkt met de methode Gezin Centraal. Gezin Centraal is een gezinsgecentreerde vorm van ambulante hulpverlening, bedoeld voor gezinnen met jeugdigen tot 18 jaar waar sprake is van ernstige opvoed- en opgroei problemen. Met ondersteuning van een ambulant hulpverlener werken de gezinsleden aan concrete en duurzame gedragsverbetering, die bijdraagt aan een betere balans tussen draagkracht en draaglast in het gezin. Het oefenen van vaardigheden is een nadrukkelijk onderdeel van de aanpak, net als de interactie met het sociale netwerk. Deze methode gaat uit van hulpverlening op basis van goede samenwerkingsrelaties en biedt een waardevolle ingang om de samenwerking tussen ouders, kind en betrokkenen op gang te krijgen en deze te behouden als voorwaarde voor positieve verandering.

Binnen de methode Gezin Centraal is de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie bepalend voor het slagen van hulp. Hierin is het van belang om de aard van de relatie die je met een ouder of kind hebt, goed in te kunnen schatten voor verdergegaan wordt met de inhoud en het formuleren van doelen. Zo laveer je gedurende de gesprekken steeds tussen twee sporen, het spoor van de inhoud en

het spoor van het proces (de relatie tussen de ouder en kind). Als je voldoende aandacht besteedt aan de relatie met een ouder, als je probeert deze te ontdekken en daarop aan te sluiten, helpt dit om het 'inhoudelijke spoor' soepel te laten verlopen (Bolt, 2023).

“ ALS JE MERKT DAT DE SAMENWERKING STROEF VERLOOPT, IS HET GOED JE AF TE VRAGEN VAN WELKE SAMENWERKINGSRELATIE SPRAKE IS EN JE TEMPO AAN TE PASSEN. ”

De methode Gezin Centraal gaat uit van de oplossingsgerichte benadering en beschrijft vier typen relaties tussen een hulpverlener en ouder: de vrijblijvende relatie, de zoekende relatie, de consulterende relatie en de co-expertrelatie en daarbij behorende interventies ter bevordering van de samenwerking. In zo'n relatie hebben een ouder en een professional een gelijkwaardig aandeel. Elke samenwerkingsrelatie ontwikkelt zich en kan per gesprek verschillend zijn. Als je merkt dat de samenwerking stroef verloopt, is het goed je af te vragen van welke samenwerkingsrelatie sprake is en je tempo aan te passen. Hierin is het helpend veelvuldig gebruik te maken van de 'niet-wetvaardigheden'.

De vrijblijvende relatie

De vrijblijvende relatie komt vaak voor wanneer ouders van mening zijn dat er geen probleem is. Het is ook mogelijk

dat een ouder of kind wel een probleem ervaart, maar niet inziet hoe hij kan bijdragen in het vinden van een oplossing. Bij deze relaties is het niet verstandig om ouders te overtuigen, mee te krijgen in verandering en geforceerd proberen tot doelen te komen.

Interventies binnen deze relatie:

- Een context creëren waarin het formuleren van een vraag mogelijk wordt door goed door te vragen op de ideeën van een ouder en kind over wat zij zouden willen en wat zij denken dat zou moeten gebeuren door middel van de wondervraag.
- Zelfs als dit niet lukt, een ouder toch de ervaring geven dat je begrip hebt voor zijn situatie of standpunt. Hierdoor geef je erkenning.
- Begrip tonen voor ongenoegens.
- Erkennen.
- Complimenteren en zoeken naar aanwezige krachten van een ouder en kind door middel van de uitzonderingsvraag.

De zoekende relatie

In deze fase ben je samen op zoek naar een oplossing. In deze relatie vertelt de ouder veelal in detail welke problemen hij ervaart. De ouder lijkt de oplossing vooral te zien in een verandering van de omgeving of van andere personen. De doelen die hij formuleert, zijn abstract of onbereikbaar. Ook nu heeft het geen zin te overtuigen of te proberen een ouder mee te krijgen in een eenzijdig plan. Je doel is prioriteit te stellen bij het samen bedenken waaraan gewerkt moet worden.

Interventies binnen deze relatie:

- Bekrachten van het zoeken naar een oplossing.
- Benadrukken van de resultaten die er al zijn.
- Waardering geven aan het bijdragen aan het gesprek.
- Wondervraag: hoe zou het eruitzien als het probleem is opgelost?
- Uitzonderingen exploreren: Je stelt vragen en geeft suggesties die een

ouder helpen minder in problemen te denken en meer in oplossingen te denken. In verschillende bewoordingen blijf je een ouder vragen stellen over dingen die al goed gaan.

- Schaalvraag: laat de ouder en het kind hun hoop op verandering, motivatie en/of zelfvertrouwen inschalen.

De consulterende relatie

Er is gezamenlijke overeenstemming tussen ouders, kind en zorg- en/of onderwijsprofessionals en er zijn werkbare en haalbare doelstellingen geformuleerd. Eenieder ziet zijn bijdrage aan de oplossing. Krachten bestaan uit vaardigheden, kennis en eigenschappen van betrokkenen. Hulpbronnen zijn te vinden in de omgeving.

Interventies binnen deze relatie:

- Context van de hulpvraag: wat is al geprobeerd het probleem op te lossen?
- Werken aan gedragsverandering: meer doen van wat werkt.

- Volhouden van oplossingsgerichte vragen stellen.
- ‘Niet-weten-vaardigheden’ inzetten.

De co-expertrelatie

Binnen deze relatie lukt het werkdoelen op te stellen en worden ieders krachten en hulpbronnen ingezet om deze te kunnen realiseren. Ouders en kind zijn in staat eigen krachten en hulpbronnen in te zetten en doelen te realiseren.

Interventies binnen deze relatie:

- Complimenteren van krachten en dat wat al goed gaat.
- Exploreren van uitzonderingen: zoeken naar uitzonderingen en oplossingen uitwerken. Stimuleer meer te doen van wat werkt. Hoe meer oplossingen worden ontdekt, des te meer ontstaat een context waarin keuzes gemaakt kunnen worden tussen de verschillende oplossingen (Bolt, 2023).

Hoogbegaafdheid en Gezin Centraal

Ouders die te maken hebben met een kind met een zorgvraag hebben in de regel ook te maken met zorg -en/of onderwijsprofessionals en daarmee met allerlei verschillende samenwerkingsrelaties. We weten van gezinnen waarbij een vraag speelt omtrent (hoog)begaafdheid dat deze gezinnen vaak te maken hebben met een zoektocht naar passende hulp en passend onderwijs. Hoogbegaafdheid kent veel mooie kanten, maar tegemoet-

komen aan de ontwikkelingsbehoefte van deze kinderen kan tegelijkertijd voor zowel ouders als professionals een puzzel zijn. Dit raakt ouders in hun ouderschap: het maakt vechtlust los, het kan onzeker maken en/of geeft zorg. Maar dit kan ook professionals raken in hun functioneren: het vraagt om te durven reflecteren op eigen handelen en de eigen grenzen en mogelijkheden te kennen.

Dit kan de samenwerking tussen betrokkenen soms in de weg staan.

Afgelopen jaren heb ik in mijn werk als gezinshulpverlener ervaren dat pedagogische sensitiviteit, afstemming, begrip en erkenning belangrijke ingrediënten zijn voor een goede samenwerking tussen het gezin en betrokkenen.

Hierin is het van belang om naast inhoudelijke vraagstukken ook steeds weer te kijken naar de kwaliteit van de samenwerking. Wanneer deze er nog niet is, zal hier eerst in geïnvesteerd moeten worden alvorens verder te gaan. Dit vraagt een houding van nieuwsgierig zijn zonder oordeel waarbij gelijkwaardigheid en verbinding centraal staan. We hebben elkaar nodig om verder te komen in het bieden van wat een kind nodig heeft om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Zorg -en onderwijsprofessionals als deskundigen in didactiek, ontwikkelings -en ondersteuningsbehoeften en ouders als deskundigen in het kennen van hun kind.

Verwijzingen

Bolt, A. (2023). *Het gezin centraal: handboek voor ambulante hulpverleners*. Uitgeverij SWP.

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Samenwerken met ouders in VVE*. Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/voor-en-vroegschoolse-educatie-vve/samenwerken-met-ouders>

Een andere aanpak van de plusgroep

Antine Sipma, kwaliteitscoördinator en specialist hoogbegaafdheid, en Anita Hooijenga, leerkracht en specialist hoogbegaafdheid, werken samen op basisschool De Arke in Burgum. Samen begeleiden zij de plusgroepen van de school.

Antine begeleidt de plusgroepen voor groep 6 t/m 8, terwijl Anita zich richt op de jongere plusgroepen van groep 1 t/m 5. Het doel van deze groepen is om (hoog)begaafde leerlingen te ondersteunen en uit te dagen.

Hoogbegaafd?

De start van een zoektocht naar passend onderwijs!

→ *Mariëtte van Hazendonk*

Ben je ouder van een hoogbegaafd kind of heb je het vermoeden dat je kind hoogbegaafd is? Ben je een hoogbegaafde student en lukt het niet zo goed op school? Dan start vaak een zoektocht. Het zoeken naar wegen die leiden naar een passende onderwijsplek, passende zorg of een maatwerktraject.

Het wegennet is omvangrijk. Rijkswegen, provinciale en lokale wegen, maar ook tal van doodlopende wegen. Wat helpend kan zijn is voor iedere hoogbegaafde anders. Maatwerk is eerder een regel dan een uitzondering. Leerplichtambtenaren en doorstroomcoaches kunnen helpen bij het zoeken van de juiste route. In dit artikel wordt ingegaan op de rol die deze hulpverleners van Leerplicht-Doorstroompunt Midden-Brabant vervullen.

Hulpverleners? Leerplichtambtenaren zijn toch handhavers?

Sinds 2017, het moment van de invoering van de MAS – de methodische aanpak schoolverzuim – is er meer oog voor de zorg van leerlingen, in plaats van dat de focus wordt gelegd op de strafrechtkaders. Dit veranderde de rol van de leerplichtambtenaar. Helaas wordt bij het noemen van deze functie nog vaak gedacht aan de klassieke handhaver.

Handhaven is een slechts een klein onderdeel van het totale takenpakket. Is er sprake van dreigende schooluitval, verzuim, thuiszitten of voortijdig schoolverlaten, dan kan de leerplichtambtenaar of doorstroomcoach hulp bieden.

“ DÉ HOOGBEGAAFDE LEERLING OF STUDENT BESTAAT NIET. ”

Soms lukt het echt niet meer op school en is de ondersteuning vanuit school of de zorgverlener niet voldoende. Op die momenten kunnen scholen, ouders, kinderen, jongeren en jongvolwassenen, de leerplichtambtenaar of doorstroomcoach om advies vragen. Beiden kunnen door het voeren van gesprekken en het stellen van de juiste vragen, de situatie goed in kaart brengen. Het zijn de spinnen in het web die constructieve verbindingen kunnen leggen, de juiste partijen aan tafel kunnen krijgen, kunnen meedenken, regisseren en coördineren, met als doel het recht op een ononderbroken ontwikkelingsproces te beschermen.

Om te voorkomen dat een leerling of student vastloopt, kan het Leerplicht-

Doorstroompunt in een vroeg stadium betrokken worden bij gesprekken op school of met samenwerkingsverbanden. Ook zijn er wettelijke opties die ingezet kunnen worden om maatwerk te ondersteunen. Denk bijvoorbeeld aan de Variawet waarmee het mogelijk wordt dat een leerling minder uren naar school hoeft. Dit biedt de kans een maatwerkcurriculum te creëren zodat de leerling toch verbonden blijft met school en de maatschappij.

Maatwerk vraagt om lef en ongekaderd denken!

Dé hoogbegaafde leerling of student bestaat niet. De variatie binnen deze groep leerlingen is enorm, met als gevolg dat maatwerk vaak écht nodig is. Uit verschillende onafhankelijke onderzoeken lijkt dat 25 tot 40 procent van de 'thuiszitters' (vermoedelijk) hoogbegaafd is. Helaas zijn er diverse belemmerende factoren, zoals te weinig kennis en expertise over hoogbegaafdheid, de verouderde Leerplichtwet en de 'geldstroomschotten'.

Het doel van de in 1901 ingevoerde Leerplichtwet was dat kinderen zich konden ontwikkelen, in plaats van op jonge leeftijd arbeid te verrichten op het land of in de fabriek om inkomsten te genereren voor het gezin. De Leerplichtwet is dringend aan vernieuwing toe. Handelen naar de letter van de wet is niet altijd passend. Passender is handelen naar de geest van de wet. De geest gaat immers over de bedoeling en de bedoeling van deze wet is tot op heden nog steeds dat het recht op leren en ontwikkelen moet worden beschermd.

Ook werken de schotten tussen zorg- en onderwijswetten belemmerend. Ontschot-

ting is hard nodig. Regelmatig kunnen passende onderwijsinterventies het kind of de jongere helpen bij bijvoorbeeld het ontwikkelen van meer zelfvertrouwen. Moet dat dan bekostigd worden uit het onderwijs- of uit het zorgpotje? Discussies hierover kosten veel tijd en beschadigen onnodig de leerling. Landelijk zijn er gelukkig positieve ontwikkelingen zichtbaar om de ontschotting tussen het onderwijs- en zorgdomein te realiseren.

Kanariepietjes in de kolenmijn

Soms zijn kaders nodig, maar zodra kaders beklemmend werken, groei verhinderen en schadelijk zijn, wordt het lastig. De (vermoedelijk) hoogbegaafden die het pad van de leerplichtambtenaar of doorstroomcoach kruisen, zijn vaak de kanariepietjes in de kolenmijn. Zij vallen uit omdat de omgeving niet passend en ongezond is. Er is sprake van een mismatch. Door curatief te werken worden

symptomen bestreden. Dit kan even helpend zijn, maar is niet duurzaam. Na een 'oplapbeurt' gaan deze kinderen opnieuw het niet-passende schoolklimaat in en vallen vervolgens weer uit. Het vraagt om een preventieve aanpak vanaf het allereerste moment dat een kind in een (voor)schoolse omgeving komt.

Het is belangrijk dat ieder kind deel kan blijven uitmaken van de maatschappij en een onderwijsomgeving. Door via maatwerk in het onderwijssysteem te kunnen 'verblijven', kunnen veranderingen worden bewerkstelligd en blijft de connectie bestaan. Met elkaar in verbinding blijven op een respectvolle manier, maakt dat er stappen gezet kunnen worden richting een duurzame, constructieve verandering. Verschillen in de wijze waarop wordt geleerd, gevoeld, gedacht en geleefd kunnen prima naast elkaar bestaan.

“ EEN ONJUISTE INTERPRETATIE
KAN BIJ OUDERS ANGST
VEROORZAKEN. ”

Communiceren zonder oordeel en met verwondering

Eerder in dit artikel werd aangehaald dat leerplechtambtenaren en doorstroomcoaches het 'goede' gesprek aan kunnen gaan. Maar wat maakt een gesprek een 'goed' gesprek? Heel belangrijk is dat het belang van het kind centraal gesteld wordt. Dat wordt gekeken met een open blik, zonder (voor)oordelen. Gesprekken met ouders kunnen door het hebben van

(eigen) ervaringen, projectie, oude pijn en hun expertise op het gebied van hoogbegaafdheid emotioneler en intenser verlopen dan 'normaal'. Er gaat nogal wat vooraf aan het punt waarop een kind verzuimt of uitvalt. Ouders hebben op dat moment al een jarenlange 'strijd' achter de rug. Zij hebben het wegennet verkend en voortdurend moeten rijden op de handrem. Dat is een chronisch slopend proces.

Tot slot liggen verkeerde interpretaties op de loer omdat het opvoeden van een hoogbegaafd kind om een andere aanpak en andere aandachtspunten vraagt. Een onjuiste interpretatie kan bij ouders angst veroorzaken. Het ABCDE kan helpend zijn. Aandacht, Begrip, Congruentie, Delen en Eerlijkheid. Neem voldoende tijd om écht aandacht te kunnen schenken en goed te kunnen luisteren, zonder oordeel! Laat de ouder, de leerling of de student ervaren dat er sprake is van begrip voor de situatie of de persoon. Wees congruent, authentiek en oprecht. Speel geen rol. Deel en neem elkaar mee in gedachten en gevoelens. Probeer elkaars taal te verstaan. Tot slot, wees eerlijk naar elkaar toe. Als je iets niet begrijpt, geef het aan. Als iets niet goed voelt, laat het weten. Op deze manier kan een leerplechtambtenaar of doorstroomcoach samen met ouders, de leerling of de student een plan van aanpak maken om te ondersteunen.

Samenwerken, lef tonen en onbegrensd denken in mogelijkheden zijn de succesfactoren die kunnen bijdragen aan het creëren van een gezond ontwikkelklimaat voor de leerling en student. Laten we vooral samen op pad gaan!

Vruchtbare route voor het creëren van groei en bloei bij hoogbegaafde kinderen

Stappenplan

Mariëtte van Hazendonk

- 1. Overweeg de ontwikkelingsvoorsprong bij instroom in het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal kenbaar te maken.**

Het is goed bij instroom in het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal tijdens de intake de 'ontwikkelingsvoorsprong' kenbaar te maken. Daarnaast is het belangrijk ervaringen te delen met betrekking tot de ontwikkeling en het gedrag in de thuissituatie. Bespreek eventuele aandachtspunten, behoeften en verwachtingen.
- 2. Zorg voor een goede overdracht bij de overstap van het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal naar het primair onderwijs of van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs.**

Een goede overdracht vraagt om een compleet overdrachtdossier bij iedere overstap. Stel een plan van aanpak op en deel helpende en niet-helpende interventies. Ga indien nodig met de juiste partijen aan tafel (ouders, leerling, ib'er, schooldirecteur, psycholoog, hulpverlener, GGD-arts etc.). Ook het bespreken van de ervaringen en behoeften van broertjes en zusjes kunnen helpend zijn. Communiceer met elkaar in vreedestijd!
- 3. Plan gedurende de gehele schooltijd voldoende evaluatiemomenten.**

Spreek gezamenlijk structurele evaluatiemomenten af om de gang van zaken en mogelijke veranderingen in (onderwijs)behoeften, gedrag en welzijn te bespreken zodat er tijdig geanticipeerd en bijgestuurd kan worden. Een heel schooljaar vooruitkijken is niet mogelijk. Durf elkaar te vertrouwen. Zowel school als ouders doen wat binnen hun vermogen ligt. Stel het kind centraal en bescherm het welzijn van het kind. Ondersteun elkaar hierin en heb reële verwachtingen naar elkaar. Betrek als het kan ook het kind hierbij.
- 4. Handel snel bij afwezigheid op school.**

Op het moment dat een kind afwezig gaat zijn op school vanwege ziekte, lichamelijke of psychische klachten, leg dit dan op een juiste manier vast. Ga zo snel mogelijk met elkaar het gesprek aan over de reden van het verzuim. Zie verzuim als een signaal dat er mogelijk een aanpassing op een bepaald gebied nodig is.

5. Ken de ondersteuningsstructuur van de school.

Op het moment dat er meer nodig is dan de basisondersteuning, schaal dan op naar het ondersteuningsteam van de school. Informeer naar de interne en/of externe ondersteuningsoverleggen en vraag wie daarbij aanwezig zijn.

6. Schakel indien nodig het samenwerkingsverband in.

Soms is er naast de basisondersteuning meer nodig. Laat dan iemand van het samenwerkingsverband meekijken en vraag aan school om met alle partijen zo snel mogelijk aan tafel te gaan. Een samenwerkingsverband kan extra arrangementen inzetten om school en het kind te ondersteunen.

7. Vraag de Variawet in te zetten als maatwerk in onderwijstijd nodig is.

Het is niet altijd mogelijk onderwijs te volgen op school. De school kan in bepaalde gevallen voor leerlingen een op maat gemaakt onderwijsprogramma aanbieden door af te wijken van het minimum aantal uren onderwijstijd. Hiervoor dient de school instemming te vragen van de inspectie. Denk bijvoorbeeld aan een break in de week om te 'ontprikken', het ontvangen van psycho-educatie buiten de school of het aanbieden van een maatwerkcurriculum.

8. Weet dat de sociale en/of emotionele ontwikkeling niet alleen op school plaatsvindt.

Bij de sociale en/of emotionele ontwikkeling gaat het om het proces waarmee het kind vaardigheden ontwikkelt die helpend zijn bij het ontwikkelen van de persoonlijke identiteit, maar ook bij het opbouwen van relaties met anderen en het omgaan met verwachtingen van de omgeving. Zich kunnen inleven in de ander, reflecteren op eigen gedrag en conflicthantering zijn enkele voorbeelden. Vaak wordt gedacht dat dit alleen op school plaats kan vinden, maar natuurlijk kan dit ook bij sportclubs of tijdens de muziek- of schilderles.

9. Benader de leerplichtambtenaar voor informatie of advies.

De leerplichtambtenaar kan en mag altijd benaderd worden. Wees daarin wel open en transparant richting school. Mocht er meer nodig zijn dan alleen informatie en/of advies, dan kan de leerplichtambtenaar contact opnemen met school om bijvoorbeeld een gezamenlijk overleg te plannen met alle betrokkenen.

10. Benader het samenwerkingsverband voor informatie en advies.

Naast de leerplichtambtenaar kan ook het samenwerkingsverband om advies worden gevraagd. Openheid en transparantie is eveneens hier van belang.

11. Laat school contact opnemen met de leerplichtambtenaar en het samenwerkingsverband bij een impasse.

Op het moment dat ouders en school er gezamenlijk niet meer uitkomen of het onderwijs komt dusdanig in het gedrang dat het kind dreigt thuis te komen zitten, laat school dan contact opnemen met de leerplichtambtenaar of het samenwerkingsverband om zo snel mogelijk tot een oplossing te komen. Een groot multidisciplinair overleg is wenselijk om vanuit daar weer met elkaar een plan op te stellen. Volg dit plan op en stel een regievoerder aan die het plan mee monitort. Houd korte lijntjes met elkaar en weet dat een proces soms tijd nodig heeft.

12. Probeer hulpverlening binnen de school te halen.

Het is prettig als eventuele hulpverlening binnen de schoolmuren en onder schooltijd plaats kan vinden. Op die manier blijft de verbinding met school bestaan en is er ook aandacht voor de hulpvraag.

13. Zoek naar een persoon voor je kind die jouw kind ziet, hoort en begrijpt.

Het kan helpend zijn een leerkracht of buddy voor je kind te zoeken binnen de school. Deze persoon kan als 'reddingsboei' fungeren op momenten dat het kind zoekt naar veiligheid, vertrouwen en begrip.

14. Blijf in de ouderrol.

Probeer als ouder uit de hulpverlenersrol te blijven zodat de rollen 'systemisch zuiver' blijven. Wees vooral de 'ouder' van je kind.

15. Wees je bewust van mogelijke projectie.

Wees je als ouders ervan bewust dat je ook eigen ervaringen meeneemt. Probeer projectie van 'oude pijn' te voorkomen en het los van je kind te zien.

Weet dat het (school)systeem niet perfect is, maar zoek wel naar het meest haalbare. Bewandel zoveel mogelijk een vruchtbare route, om via die weg groei en bloei te creëren bij hoogbegaafde kinderen.

Hoe kunnen gemeenteadviseurs bijdragen aan meer passend onderwijs voor leerlingen met begaafdheidskenmerken?

Alleen ga je sneller, maar samen kom je verder

→ Rico Smit

Als beleidsmedewerker Jeugd en Onderwijs van de gemeente Elburg staat het welzijn van kinderen en jongeren bij mij voorop. Na jaren te hebben gewerkt in de Jeugdhulp heb ik sinds vijf jaar de overstap gemaakt naar de gemeentewereld. Deze overgang had ik tien jaar geleden nooit kunnen bedenken. Ik zag de gemeente als een saaie organisatie. Mijn beeld was dat zij niet in contact zijn met de werkvloer. Daardoor bedachten zij allerlei zaken die in de praktijk niet uit te voeren zijn. Juist dit beeld heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat ik de overstap heb gemaakt.

Mijn insteek was om het beleid van de gemeente meer in contact te laten zijn met de werkvloer, maar ook andersom, de werkvloer informeren hoe het er in de gemeentewereld aan toegaat. Dit alles met het overstijgende doel ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren gelukkig zijn en zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen. Hoe mooi is het dan ook dat ik vijf jaar geleden aan de slag kon bij de gemeente Elburg als beleidsmedewerker Jeugd en Onderwijs. Dit is de plaats waar ik geboren ben en al 49 jaar leef en woon. Ik ben erg blij met de combinatie

Jeugd en Onderwijs. Mijn veronderstelling is dat deze twee partijen elkaar keihard nodig hebben om het goede te kunnen doen voor kinderen en jongeren.

Samenwerken

Toen ik van start ging in de gemeente Elburg was men net bezig met het ontwikkelen van een samenwerkingsprogramma rondom jeugd. Hier is uiteindelijk het programma JES (Jeugd Elburg Samenwerken) uit ontstaan.

Op basis van een samen ontwikkelde visie werken alle partijen in Elburg die zich bezighouden met jeugd intensief met elkaar samen. Deelname aan het programma is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Als een partij meedoet, verwachten wij inzet en actie.

In Elburg werken wij met de volgende partijen intensief samen: Centrum voor Jeugd en Gezin (JGZ 0-18 en Jeugd en gezinswerkers), kinderopvang, basis-onderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs, jongerenwerk, welzijnswerk, verslavingszorg, kerkelijk jongerenwerk en de gemeente. De overkoepelende doelstelling van het programma is dat jeugdigen in Elburg passende mogelijkheden krijgen om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen en te leren.

De kracht van dit programma is de gelijkwaardigheid en een gezamenlijk doel. Er

is een regiegroep ingericht met daarin vertegenwoordigers van alle betrokken doelgroepen. Zo geven we de samenwerking vorm en structuur. De regiegroep ziet erop toe dat alles wat georganiseerd wordt, bijdraagt aan het gezamenlijke doel en past binnen de visie die vastgesteld is. Het daadwerkelijk bedenken en uitvoeren van activiteiten gebeurt in zeven werkgroepen die zich ieder op zich bezighouden met een specifiek onderwerp. In Elburg hebben we de volgende werkgroepen:

- **Interprofessioneel samenwerken** – hoe leren we elkaar kennen en begrijpen we elkaar?
- **Dekkend netwerk** – is er voldoende kennis en kunde in Elburg aanwezig om alle jeugdigen te kunnen bieden wat zij nodig hebben?
- **Taalklas** – hoe leren kinderen met een taalachterstand zo snel mogelijk Nederlands?
- **Gezond en kansrijk opgroeien** – we hebben de hele gemeenschap nodig om iedereen kansrijk te kunnen laten opgroeien.
- **Doorgaande lijnen** – hoe zorgen we voor soepele overgangen tussen kinderopvang, basisonderwijs en voortgezet onderwijs?
- **Personeelsbehoud** – hoe zorgen we voor voldoende kwalitatief personeel in Elburg?
- **Huisvesting** – hoe zorgen we voor voldoende passende huisvesting?

Wij als gemeente bepalen dus niet alleen waarop ingezet wordt en waar het geld naartoe gaat. Dit doen we in gezamenlijkheid. Ons motto hierbij is 'Alleen ga je misschien wel sneller, maar samen komen we echt verder'. We ervaren dit ook echt

in de praktijk. Doordat we breed gedragen beslissingen nemen en activiteiten ontwikkelen waar iedereen achter staat, levert dit een groot resultaat op. Het komen tot deze samenwerking heeft jaren geduurd en is niet gemakkelijk. Partijen (ook de gemeente) moeten soms hun eigen belang aan de kant zetten voor het gezamenlijke doel. Dit zorgt soms wel voor wrijving en discussies. Als dat gebeurt, dan gaan we weer terug naar de gezamenlijke visie en de gezamenlijke doelstelling en dan is de ervaring dat we er bijna altijd uitkomen met elkaar.

Hoogbegaafdheidvisie en doelstellingen

Vanuit de werkgroep 'Dekkend netwerk' is er een subwerkgroep 'Hoogbegaafdheid'. De werkgroep is gevuld met medewerkers vanuit de verschillende organisaties. De eerste stap die deze werkgroep heeft genomen is het ontwikkelen van een HB-visie. Dit met als doel om binnen Elburg de meer- en hoogbegaafde kinderen van adequate begeleiding te kunnen voorzien. Het uiteindelijke doel is dat de kinderen en jongeren zich harmonieus kunnen ontwikkelen. Om dit te bereiken dienen kinderen zo vroeg mogelijk gesignaleerd te worden. Passend aanbod vanuit school is hierin belangrijk, maar heeft slechts ten doel om de ontwikkeling van vaardigheden zoveel mogelijk te garanderen. Naast het didactisch aanbod is de pedagogische aanpak binnen school en de leerkrachtattitude minstens zo belangrijk, zo niet belangrijker.

Voor kinderen die meer- of hoogbegaafd zijn, is het aanbod op school vaak niet passend. Veel van wat zij aangeboden krijgen, hebben zij zichzelf al (ten dele)

aangeleerd, of is onvoldoende om hen in hun zone van naaste ontwikkeling te brengen. Ze komen tot goede antwoorden en resultaten zonder dat zij geprikkeld worden om hun praktische vaardigheden te ontwikkelen. Doordat deze ontwikkeling achterblijft, kan het tegenstrijdig genoeg zo zijn dat ze een (lange) tijd goede resultaten behalen, zonder dat hun gevoel van competentie groeit. Ze ontwikkelen eenzijdige strategieën en kunnen niet goed reflecteren op hun eigen leerproces. Omdat ze niet gewend zijn om fouten te maken, vermijden ze taken die uitdagend zijn. Ze lopen een sterke kans op onderpresteren en het ontwikkelen van gedragsproblematiek die kan lijken op wat we zien bij dubbel bijzondere leerlingen. Hun welbevinden komt steeds meer onder druk te staan. Hoe langer het aanbod niet passend is, hoe groter de kans dat dit gebeurt.

Op termijn zou het mooi zijn als een meer- of hoogbegaafd kind in Elburg zich verzekerd weet van een dekkend netwerk, gericht op de uitdagingen die meer- en hoogbegaafdheid met zich meebrengt. Al in een vroeg stadium kunnen ouders terecht bij het consultatiebureau met vragen over hun kind en advies over hoe hiermee om te gaan. Peuterspeelzalen en kinderdagverblijven kunnen inspelen op de pedagogische en cognitieve behoeften van het kind en er is een goede overdracht tussen alle lagen, zodat het kind een ononderbroken ontwikkeling kan genieten. Idealiter komt het kind al op de juiste school terecht. Mocht dit onverhoopt niet passend zijn, dan kijken we naar een school die meer past bij de ondersteuningsbehoefte van het kind. Mocht de ondersteuningsbehoefte van

het kind onvoldoende worden vervuld binnen het onderwijs, dan zijn er buiten school mogelijkheden binnen de zorg en een extern ondersteuningsnetwerk om uitval te voorkomen of van een zo kort mogelijke duur te laten zijn. Het uiteindelijke doel is dat deze kinderen zich gezien en gehoord voelen en zich zodanig ontwikkelen dat hun talenten gevierd worden.

“ BINNEN ELBURG IS EEN VOLTijd HB-VOORZIENING AANWEZIG OP EEN REGULIERE BASISCHOOL. ”

Concrete resultaten:

De grootste opbrengst van de werkgroep is dat er in Elburg meer oog en aandacht is voor meer- en hoogbegaafde kinderen. Alle organisaties die werken met jeugd (0-23 jaar) zijn betrokken bij het opstellen van de visie en het doorontwikkelen van een dekkend netwerk in Elburg. Daarnaast zijn er voor de verschillende organisatie (CJG, kinderopvang, basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs) basisrollen vastgesteld. In deze basisrollen staat beschreven welke rol elke organisatie heeft en welke kennis en kunde daarbij komen kijken. De volgende stap die we nu ondernemen, is kijken of de rollen belegd zijn en of de kennis en kunde voldoende aanwezig zijn. Een eerste inventarisatie heeft al laten zien dat dit niet het geval is. Hier gaan wij de komende periode dan ook mee aan de slag.

Heel concreet is er in Elburg een HB-experiment opgestart. Binnen Elburg is

een voltijd HB-voorziening aanwezig op een reguliere basisschool. Binnen deze voorziening worden er regelmatig de zogenoemde dubbel bijzondere kinderen aangemeld die veel thuiszitten of dreigen thuis te komen zitten. Voor deze doelgroep is het extra belangrijk dat er een goede afstemming en samenwerking is tussen onderwijs, thuis en de benodigde jeugdhulp. Vaak spelen er systemische vragen en problemen waarbij de inzet van jeugdhulp nodig is. De leerlingen die hiervoor aangemeld worden, komen niet alleen uit Elburg maar ook uit andere gemeenten. Dit zorgt vaak voor veel praktische, organisatorische en financiële problemen. Hierdoor duurt het vaak lang voordat leerlingen daadwerkelijk kunnen starten, waardoor de problematiek vaak verzaamd raakt.

Binnen het experiment werken we samen met een drietal jeugdhulpaanbieders die op school aanwezig zijn en die specifieke kennis hebben op het gebied van HB. In samenwerking tussen de gemeente, het samenwerkingsverband en de school hebben we afgesproken dat kinderen die passend aangemeld worden direct kunnen starten met de pilot. Het samenwerkingsverband en de gemeente staan garant voor de kosten die nodig zijn bij aanvang. Op deze manier ontlasten we de school in het regelen van allerlei organisatorisch en financiële zaken. Het samenwerkingsverband pakt de regelzaken met het plaatsende schoolbestuur op en de gemeente Elburg regelt de zaken met de gemeente van herkomst van de leerling. In de meeste gevallen lukt het om het voorgeschoten geld weer terug te ontvangen. Het kost echter wel veel tijd en energie.

Per jaar is er ruimte voor tien leerlingen die deel kunnen nemen. Inmiddels zijn we bijna een jaar onderweg. We zien bij alle deelnemende leerlingen groei in hun ontwikkeling en ze gaan allemaal naar school.

DE ERVARING IS DAT MEN NIET OP DE HOOGTE IS VAN ELKAARS KENNIS EN KUNDE.

Rol gemeente

Als beleidsadviseur heb ik vooral een verbindende rol. In de praktijk is er vaak voldoende kennis en kunde aanwezig om de leerlingen te kunnen bieden wat zij nodig hebben. De ervaring is dat men niet op de hoogte is van elkaars kennis en kunde. Hierdoor wordt er onvoldoende gebruik van gemaakt. Doordat we binnen JES en binnen de werkgroep HB alle partijen om tafel hebben, voorkomen we dit probleem. We werken vanuit dezelfde visie, we kennen elkaar, weten elkaar te vinden en werken aan dezelfde doelstelling. Dit alles met als doel dat alle leerlingen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen. Door deze gelijkwaardige manier van samenwerken voelen de betrokken partijen zich serieus genomen en zijn zij bereid te investeren in de werkzaamheden. Alle medewerkers werken vanuit hun hart voor jeugdigen en dat maakt het verschil. Ik zou alle gemeenteadviseurs dan ook op willen roepen om vooral in de verbindende en samenwerkende rol te gaan zitten vanuit vertrouwen en gelijkwaardigheid. Dat levert uiteindelijk het meeste op voor de jeugdigen.

Hoogbegaafde leerlingen in het SO

Annemarie van Vulpen werkt op de Berg en Bosch School in Houten, een speciaalonderwijsschool gespecialiseerd in het begeleiden van leerlingen met een vorm van autisme. Annemarie is daar intern begeleider in het basisonderwijs.

Samen een plan maken, samen doen

→ Monique Schaminée

Tot je kind naar de peuterspeelzaal of school ging, volgde je met je aanbod thuis allerwaarschijnlijkst zijn interesses. En de interesses van je kind volgden vermoedelijk deels op jouw aanbod. Wat jouw kind jou ziet doen wil het zelf vaak ook leren doen.

Dus wanneer je jouw kind wilt uitdagen om nieuwe dingen te leren, is het goed om het samen te doen. Is het iets waar hij niet aan mee kan of wil doen, dan kun je in ieder geval het voorbeeld geven dat jij plezier hebt in het leren van iets nieuws en dat je trots bent op wat je na het oefenen beheerst.

Kinderen leren op de peuterspeelzaal en op school inhoudelijk een aantal vakken. Daarnaast ontwikkelen ze allerlei vaardigheden. Zit een kind niet lekker in zijn vel op school, dan zal het een aantal van de vaardigheden minder gemakkelijk ontwikkelen. Daar kun jij als ouder inspringen: door met je kind dingen te gaan doen waarbij het die vaardigheden leert, bijvoorbeeld sociale, technische, analytische, creatieve of praktische vaardigheden of filosofische denkvaardigheden. Er zijn tal van extracurriculaire activiteiten (buiten de schoolvakken) die je kunt ondernemen om je kind het plezier in leren te laten behouden of terug te geven.

Wanneer je met je kind naar een activiteit gaat, vraag je je van tevoren wellicht af of je iets over de begaafdheid moet vertellen of over de misschien minder fijne dingen die je kind meemaakte bij andere gelegenheden. Hier is geen eenduidig advies in te geven. Sommige activiteitenbegeleiders zijn bekend met de struggles die hoogbegaafde kinderen kunnen hebben, andere denken vanuit veroordelende kaders over begaafdheid. Je zou je kind het liefst beschermen tegen nog een teleurstelling, maar dat lukt niet altijd door de begeleiding vooraf in te lichten. Bij activiteiten speciaal voor hoogbegaafde kinderen kan dat altijd, daar wordt er mogelijk zelfs naar gevraagd.

[Wat kun je als ouder aanbieden dat uitdaagt en geen schools leren is? De keuze is reuze!](#)

Bord- en kaartspellen

Bij het spelen van bord- en kaartspellen is er geen bovengrens aan het denken (logisch, strategisch, out of the box, oplossingsgericht, creatief, praktisch, filosofisch). Als je kinderen spellen leert spelen, kunnen ze steeds ingewikkelder spelsystemen aan: van een simpel spel met dobbelstenen rollen stapjes zetten naar een *coöperatieve-workers-placementgame* (een spel waarbij je voor je 'werkers' moet kiezen wat je ze laat doen

omdat ze maar één ding mogen doen) en deckbuilding (bij dit soort spellen ‘bouw’ je in stapjes je eigen stapel kaarten waarmee je speelt). Keuzes maken, plannen, prioriteren zijn bij beide spelsoorten heel belangrijk. Tijdens het spelen van een spel stap je uit je eigen rol, je kunt eens uitproberen hoe het is om de leiding te nemen, of je leeft je een keer helemaal uit bij een spel waarbij je moet liegen of valsspelen. Zo leer je jezelf anders en beter kennen. Bij alle spellen moet nagedacht worden, soms heel creatief. Bij de meeste grotere spellen moet je plannen maken, prioriteiten stellen en flexibel reageren als anderen je dwarszitten. Bij coöperatieve spellen (spellen waarbij je met zijn allen van het bord wint of verliest) moet je een plan bedenken, dit verdedigen, plannen van anderen aanhoren en analyseren op haalbaarheid. Spellen zijn enorm geschikt voor kinderen om zichzelf te leren kennen en allerlei belangrijke sociale, (meta)cognitieve, creatieve en executieve vaardigheden te ontwikkelen.

Wat kun je doen:

- Naar (bord)spelbeurzen gaan: Ducosim januari, mei, september Apeldoorn; Zuiderspel maart Eindhoven; Noorderspel september Groningen; Speelwarden september Leeuwarden; Spellenspektakel november Utrecht.
- Naar spelmiddagen voor hoogbegaafde kinderen gaan.
- Naar gespecialiseerde spellenwinkels gaan; vaak leggen ze spellen uit en kun je ter plekke spelen.

Zelf aanschaffen:

- Coöperatieve spellen: De vergeten stad, Het verborgen eiland, Pandemie,

spellen van Earth Games (Max de kat, Mijn Boomgaard, De verborgen gang), Legenden van Andor

- Deckbuildingspellen: Dominion, Everdell, Clank, Munchkin
- Workers-placementspellen: Nisyros

“ TEGEN ALLE VOOROORDELEN IN, KAN HET SPELEN VAN GAMES OOK VOOROORDELEN HEBBEN VOOR JE KIND. ”

LARPG (Live Action Role Playing Game) en TTRPG (Table Top Role Playing Game)

Kinderen die van verhalende spellen houden, doen misschien ook graag mee aan ‘role playing games’ waarbij je het karakter aanneemt van een ‘held’. Bij Live Action gaat je kind zelf, verkleed, meedoen in een verhaal, bij Table Top vindt het spel plaats op een RPG-bordspel op tafel. In *De Gids 2.0* vind je in hoofdstuk 17 uitleg over de ABC’s van connectieve geletterdheid.

Wat kun je doen:

- TTRPG jongere kinderen: Legenden van Andor ‘jonge helden’; Honey Heist; Goat Crashers, Trash Pandas; Dungeon Runners; No Thank You, Evil!; Hero Kids; Mouse Guard; My Little Pony: Tails of Equestria; Amazing Tales; Pugmire; Mermaid Adventures; Happy Birthday, Robot!; Bubblegumshoe; Adventure Maximus; Questlings; The Princes’ Kingdom; Faery’s Tale Deluxe; The Warren; Little Wizards; Magical Kitties Save the Day; Story Cubes RPG.

- TTRPG oudere kinderen: Legenden van Andor; Dungeons & Dragons (D&D) 5th Edition; Pathfinder; No Thank You, Evil!; Hero Kids; Tales from the Loop; Mouse Guard; Kids on Bikes; The Black Hack; Fate Accelerated Edition (FAE); Monsters of the Week; Ryuutama; Star Wars: Edge of the Empire; Adventure Time: Card Wars; My Little Pony: Tails of Equestria; Warhammer Age of Sigmar: Soulbound; Marvel Heroic Roleplaying; Cortex Prime; Savage Worlds; Quest; Dungeon World Maze Rats; <https://heldengilde.nl>.
- Larpn: <https://www.larp-platform.nl/genre/kids-larp/>

Online/computerspellen

Tegen alle vooroordelen in, kan het spelen van games ook voordelen hebben voor je kind. Met name wanneer je kind samen met anderen speelt, zijn er veel mogelijkheden tot ontwikkeling en zelfontplooiing. In de echte wereld, waar een kind weinig autonomie heeft, kan het het gevoel hebben dat het zijn competenties niet kan ontwikkelen en als er weinig ontwikkelingsgelijken in zijn omgeving zijn, heeft het weinig mogelijkheid tot gelijkwaardige sociale interactie. Wat dat betreft word je als kind online sneller serieus genomen. We hebben jonge spelers de leiding zien nemen over (internationale) groepen spelers. Daarin oefenden ze vaardigheden die ze in het echt nog in geen jaren zouden kunnen ontwikkelen, zoals een eigen team organiseren en indelen, mensen aanspreken op hun gedrag en mensen 'ontslaan' als ze niet komen opdagen. In de online wereld kunnen ze op een veel hoger sociaal niveau functioneren dan waar ze in het

echt de mogelijkheid toe krijgen. Daarbij zijn de vriendschappen die ontstaan, net zo echt als vriendschappen op school of in de vrije tijd. Wil je meer lezen over connectieve geletterdheid? In *De Gids 2.0* vind je in hoofdstuk 17 uitleg over de ABC's van connectieve geletterdheid.

Wat kun je doen:

- Online jongere kinderen: Mario en Luigi games; Paper Mario; Kingdom Hearts; Animal Jam; Poptropica; Star Stable; Roblox (Adventure games)
- Online oudere kinderen: Minecraft; Fortnite (Save the World); Among Us; Overcooked! 2; Rocket League; Fall Guys; Splatoon 3; Sea of Thieves; Human: Fall Flat; Terraria

Sporten

Bij het zoeken naar een teamsport is het lastig wanneer je kind niet competitief is ingesteld, want dat is bij de meeste sporten nodig. Er is een uitzondering: bij korfbal mag de bal niet afgepakt worden en er wordt een beroep gedaan op vaardigheden waar begaafde kinderen regelmatig al verder in ontwikkeld zijn dan leeftijdsgenoten: spelinzicht, samenspelen,

sterke kanten van je medespeler inschatten en inzetten. Daarnaast zijn er kinderen die competitief zijn ingesteld en gewoonweg liever een individuele sport beoefenen.

Wat kun je doen:

- Sportclub: korfbal, zeilen, roeien, tennis enzovoort
- Samen sporten: wandelen, rennen, skaten, zeilen, roeien, voetballen, zwemmen, suppen enzovoort
- Individuele sporten: atletiek, tennis, badminton, zwemmen, turnen, tafeltennis enzovoort

“ LES MET EEN FIJNE MUZIEKDOCENT IS NATUURLIJK HEERLIJK, MAAR HET MATCHT LANG NIET ALTIJD EN DAN GAAT DE LOL ER SNEL AF. ”

Cultuur

Als je iets wel wilt kunnen, maar niet wilt leren, is het leren bespelen van een instrument een enorme uitdaging. Les met een fijne muziekdocent is natuurlijk heerlijk, maar het matcht lang niet altijd en dan gaat de lol er snel af. Er zijn veel mogelijkheden om met behulp van digitale middelen een instrument te leren bespelen en om bladmuziek te leren lezen. Er zijn ook apps die bladmuziek omzetten in geluid zodat je op gehoor kunt leren spelen. Dat geeft vaak snel resultaat. 'Goed voorbeeld doet goed volgen'; als jouw kind veel theater en dans

ziet, zal het mogelijk ook zin krijgen om iets te gaan doen.

Wat kun je doen:

- Theater-, dans- en musicalvoorstellingen en/of les
- Concerten
- Musea (kunst- en techniek musea)
- Instrument bespelen
- (Koor) zingen

Koken

Het geeft kinderen een gevoel van autonomie en 'ertoe doen' wanneer ze kunnen koken voor het gezin. Je kunt beginnen met simpelweg een wrap vullen. Als ze geïnteresseerd zijn, kun je kiezen voor steeds ingewikkelder maaltijden. Sommige kinderen vinden het heel leuk om samen uit te zoeken hoe je bijzondere gerechten maakt.

Wat kun je doen:

- Gewone maaltijden koken
- Sushi
- Taarten
- Jam, notenpasta, lemon curd maken
- Groente en fruit inmaken
- Groente en fruit fermenteren
- Kaas, yoghurt maken

(Logische) puzzels

- Logische puzzels met getallen: sudoku, str8ts, calcudoku
- Puzzels met woorden: filippines, logikwiz
- Legpuzzels/3D-puzzels

Bouwen

- Auto's, vliegtuigen, kamertjes met miniaturen
- Bouw- of constructiepakketten: metselen, elektriciteit, hout

Andere extracurriculaire activiteiten

Allerlei andere activiteiten die kinderen de mogelijkheid bieden om hun talenten verder te ontwikkelen buiten het traditionele lesprogramma. Ze stimuleren zowel cognitieve, creatieve, intellectuele als fysieke vaardigheden:

- Robotica - Leren bouwen en programmeren van robots
- Coderen en programmeren - Basisprincipes van softwareontwikkeling
- Schaken - Tactiek, strategie en probleemoplossend denken ontwikkelen
- Wetenschapsclub - Experimenten en onderzoek in natuurkunde, biologie of scheikunde
- Kunst en schilderen - Creatieve expressie door verschillende kunstvormen
- Fotografie - Leren over compositie, belichting en digitale bewerking
- Debatclub - Kritisch denken en argumenteren oefenen
- Filmmaken - Eigen video's en korte films maken en bewerken
- Boetseren en beeldhouwen - Werken met klei of ander materiaal om 3D-kunst te maken
- Lego Engineering - Bouwwerken en mechanismen ontwerpen met Lego
- Speelgoedontwerp - Creatieve concepten bedenken en bouwen
- Podcasting - Audioverhalen maken en interviewtechnieken leren
- Toneel en acteren - Deelname aan theaterproducties of improvisatie
- Astronomie - Sterrenkunde en de basis van het universum verkennen (JWG)
- Geschiedenis - NJGN
- Natuur: NJN
- Creatief schrijven - Gedichten, verhalen en andere vormen van literair werk ontwikkelen
- Muziekcompositie - Eigen muziekstukken componeren en spelen
- DJ'en en muziekproductie - Leren mixen van muziek en productievaardigheden
- 3D-printen - Ontwerpen maken met behulp van 3D-printers
- Elektronica en uitvindingen - Leren over schakelingen en het bouwen van eigen apparaten
- Modeontwerp - Kleding ontwerpen en naaien
- Kalligrafie - Het ontwikkelen van sierlijk handschrift en lettervormen
- Tuinaanleg en stadslandbouw - Leren over planten en zelf voedsel verbouwen
- Mindfulness en meditatie - Ontwikkelen van concentratie en emotioneel welzijn
- Zelfverdediging of vechtsporten - Fysieke uitdaging en zelfvertrouwen opbouwen
- Bordspellenclub - Complexe strategische spellen spelen en nieuwe spellen bedenken
- Escape rooms maken - Creatieve puzzels en uitdagingen ontwerpen
- Ecoprojecten - Milieuprojecten zoals afvalrecycling of duurzaamheidsinitiatieven
- Leiderschaps- en socialevaardighedenworkshops - Vaardigheden ontwikkelen om projecten te leiden of met anderen samen te werken
- Blind typen
- Houtbewerking, metaalbewerking, keramiek, steenhouwen
- Debatteren
- Beleggen
- Vreemde taal leren: Duolingo; Lingo Clip
- Breien, haken, borduren, weven, spinnen
- Uitstapjes maken: musea, andere culturen

Mijn kleinkind is hoogbegaafd!

Leonieke Boogaards en Noks Nauta

Als je grootouder wordt, verandert het familiesysteem. Er komt een generatie bij en hoe jouw rol daarin wordt, daar kun je je nauwelijks op voorbereiden. Tegenwoordig spelen veel grootouders een belangrijke rol in het leven van hun kleinkinderen omdat ze één of meer dagen per week de zorg voor de kleinkinderen op zich nemen als de ouders aan het werk zijn.

Als blijkt dat een of meer van je kleinkinderen hoogbegaafd is/zijn, ontstaat er weer een nieuwe situatie. Mogelijk herken je bij hen eigenschappen van jezelf en/of van je kinderen. Dat kan heel fijn zijn, maar ook confronterend. Het kan (soms negatieve) emoties oproepen vanuit je ervaringen met de hoogbegaafdheid van je eigen kinderen en van jezelf. Herinneringen aan de moeilijkheden die er op school of in de opvoeding zijn geweest en die je je kleinkinderen graag wilt besparen.

Wat kan ik als grootouder doen?

Elk kind vindt het fijn als er volwassenen zijn die hem of haar goed begrijpen en die aandacht voor hem of haar hebben.

Hoogbegaafde kinderen observeren veel, voelen diep en worden met hun bijzondere eigenschappen, hun intensiteit en hoge sensitiviteit door leeftijdsgenoten en leraren niet altijd begrepen. Ze hebben soms een bijzondere belangstelling die ze met niemand kunnen delen. Als jij jouw kleinkind wel begrijpt, ben jij een belangrijke persoon in zijn of haar leven. Iemand die ze een veilige omgeving biedt waarin ze zich gezien en begrepen voelen. Van volwassen hoogbegaafden horen we verhalen uit hun jeugd over het belang van zo'n grootouder (of een ander familielid). In *Hoogbegaafde pubers* (Breedijk & Nauta, 2012) staat zo'n verhaal van een opa.

“ VAN VEEL OUDERS HOREN WE DAT HET SOMS LASTIG IS DAT DE GROOTOUDERPAREN ER NIET HETZELFDE IN STAAN. ”

Misschien herken je de hoogbegaafdheid van je kleinkind(eren) al snel, omdat je dat proces ook met je eigen kind(eren)

hebt meegemaakt. Het kan zijn dat dat destijds problemen heeft gegeven, bijvoorbeeld omdat er toen op school veel minder kennis over hoogbegaafdheid was. Misschien ben je daarom bang bent dat dat jouw kleinkind ook overkomt. Het is dan soms lastig om aan de zijlijn te blijven staan omdat je problemen voorziet en heel graag zo snel mogelijk wilt ingrijpen om die te voorkomen of op te lossen. Maar dat is niet jouw taak als grootouder. Jouw kind mag het ouderschap op zijn of haar eigen manier invullen en hierin zijn of haar eigen weg volgen. Wellicht kun je wel op een tactische manier ondersteunend zijn en jouw eigen ervaringen als ouder delen op momenten dat je parallelen ziet met de situatie van je kleinkind.

Verschillen tussen grootouders

Van veel ouders horen we dat het soms lastig is dat de grootouderparen er niet hetzelfde in staan. Het gebeurt nogal eens dat het ene grootouderpaar de hoogbegaafdheid van de kleinkinderen goed snapt en er goed mee om kan gaan, terwijl het andere grootouderpaar daar meer moeite mee heeft. Vaak heeft dit tot gevolg dat de kleinkinderen een voorkeur hebben voor het

grootouderpaar dat hen snapt en ze daar vaker willen zijn dan bij de andere opa en oma. Dat kan voor ouders een lastige situatie opleveren. Het betekent waarschijnlijk ook dat de ouders daardoor in hun jeugd ook heel verschillende ervaringen hebben gehad en daar mogelijk nooit met elkaar over hebben gesproken. Dat kan soms pijnlijke herinneringen naar boven halen die ook weer van invloed kunnen zijn op de relatie van de ouders onderling en tussen de ouders en de grootouders.

Ben ik zelf misschien hoogbegaafd? En wat nu?

Net als ouders van hoogbegaafde kinderen soms bij zichzelf kenmerken van hoogbegaafdheid gaan ontdekken, kan dat ook het geval zijn bij grootouders. Sommige grootouders wisten het eigenlijk al, het is dan een bevestiging. Het kan ook een grote verrassing zijn. Sommigen hebben zich altijd dom of in ieder geval anders gevoeld, bijvoorbeeld omdat ze geen hogere opleiding hebben. Ze kunnen ook conflicten hebben gehad die ze nu opeens gaan begrijpen. Dat kan samengaan met verdriet. Als je denkt: wat kan ik er nu mee? Ook nu ik al zo oud

ben? Zelfkennis kan altijd helpend zijn. Je kunt bijvoorbeeld heel goed nog datgene gaan doen wat je nooit hebt gedaan omdat je het te moeilijk vond of waarvan je dacht dat je het niet kon. Je kunt bijvoorbeeld een muziekinstrument gaan spelen, bij een filosofiegroepje gaan, een boek schrijven, een nieuwe taal leren of (vrijwilligers)werk gaan zoeken dat bij jou past. Niets is te gek ... (Nauta & Schouwstra, 2020).

Contacten met gelijkgestemden

Ook als je al wat ouder bent, blijft het van groot belang om mensen om je heen te hebben met wie jij een goed contact hebt. Als je weet van je eigen kenmerken als hoogbegaafde, kan het zijn dat je ook gaat begrijpen waarom je met de ene persoon een veel beter en diepergaand contact hebt dan met een ander. Biologische leeftijd is voor contacten van hoogbegaafden vaak minder belangrijk dan de kwaliteit van de relatie.

Het kan ook zijn dat je gaat begrijpen hoe conflicten in je leven zijn ontstaan en dat je gaat leren hoe je daar nu mee om zou kunnen gaan (Van der Waal et al., 2022).

In de familie erover praten

Als je meer weet van hoogbegaafdheid en de kenmerken, ook als die zijn ondergesneeuwd, ga je waarschijnlijk in je familie meerdere mensen herkennen met die kenmerken. Soms gaat het om

mensen met wie je altijd al een goede band had of soms heb je juist conflicten met die persoon. Als je meer kennis krijgt over hoogbegaafdheid, kun je proberen om met familieleden die ook deze kenmerken vertonen, hierover te praten. Dat wordt niet altijd meteen gewaardeerd, omdat er over hoogbegaafdheid nog vele vooroordelen en mythes zijn. Maar het kan ook heel verbindend werken. Het belangrijkste is dat je zelf de positieve kanten van hoogbegaafd zijn laat zien. Zeker naar je kleinkind(eren) toe!

“ ZELFKENNIS KAN ALTIJD HELPEND ZIJN. JE KUNT BIJVOORBEELD HEEL GOED NOG DATGENE GAAN DOEN WAT JE NOOIT HEBT GEDAAN OMDAT JE HET TE MOEILIK VOND OF WAARVAN JE DACHT DAT JE HET NIET KON. ”

Bijeenkomsten

Verschillende stichtingen en verenigingen in Nederland zijn van plan bijeenkomsten voor grootouders van hoogbegaafde kleinkinderen te gaan opzetten. Het gaat om een samenwerking van Pharos, Choochem en HINT Nederland (drie ouderverenigingen), de Koepel Hoogbegaafdheid, het IHBV en stichting iQ+. Kijk eens op hun agenda's.

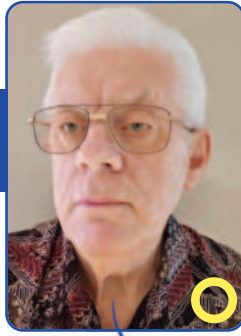
Leestips

Breedijk J., & Nauta, N. (2012). *Hoogbegaafde pubers: Onderweg naar hun toekomst*. Pearson.

Nauta, N., & Schouwstra, I. (Red.) (2020). *Hoogbegaafde senioren*. Van Gompel-Svacina/IHBV.

Van der Waal, I., Nauta, N., & Van Aerde, Th. (2022). Conflictwijs. *Talent*, 24(4), 20-23.

Webb, J.T., Gore, J.L., Karnes, F.A., & McDaniel, A.S. (2004). *Grandparents' Guide to Gifted Children*. Great Potential Press.

Koepel Hoogbegaafheid

Leonieke Boogaards en Theo van Waarden

Als er in de jaren 80 van de vorige eeuw belangstelling komt voor en kennis over hoogbegaafdheid, ontstaan er verenigingen voor ouders van die hoogbegaafde kinderen: Pharos (1986), HINT Nederland (1994) en Choochem (1999). In eerste instantie richten die verenigingen zich alleen op hun eigen leden en is er geen onderlinge samenwerking.

Langzamerhand ontstaat het besef dat alleen het aanbieden van activiteiten zoals spelletjesmiddagen, kampen en lezingen voor de leden niet voldoende is. Er moet ook contact komen met diverse instanties, waaronder de landelijke overheid en met name het ministerie van OCW. Omdat je samen sterker staat dan alleen begint men in 2000 voorzichtig met een regelmatig overleg van de voorzitters van de drie verenigingen. Al snel krijgt men behoefte aan een meer formeel overleg en wordt dat vanaf 2003 gevoerd onder de naam Koepel Hoogbegaafdheid. In 2009 wordt de Stichting Koepel Hoogbegaafdheid opgericht door Pharos, HINT Nederland, Choochem en Mensa. In 2013 verlaat Mensa de Koepel en blijft het een samenwerkingsverband van de drie ouderverenigingen.

Het overleg met het ministerie van OCW verloopt aanvankelijk heel stroef, maar gaandeweg ontstaat er steeds meer begrip voor het feit dat hoogbegaafde leerlingen meer nodig hebben dan wat het reguliere onderwijs hun te bieden heeft. Inmiddels is er op het ministerie heel veel meer kennis dan een aantal jaar geleden en zijn er heel goede en vruchtbare contacten tussen ambtenaren van het ministerie en bestuursleden van de Koepel. Om goed op de hoogte te zijn van wat er in de ouderverenigingen speelt, heeft het bestuur van de Koepel twee keer per jaar overleg met de voorzitters van de ouderverenigingen.

De verenigingen krijgen regelmatig vragen van hun leden naar goede hulpverleners. Daarom heeft de Koepel Hoogbegaafdheid in 2016 het KwaliteitsRegister HoogBegaafdheid opgericht. In de periode voorafgaand aan de oprichting zijn er rondetafelgesprekken geweest met diverse vertegenwoordigers uit het veld om zodoende goede kwaliteitscriteria op te stellen. Zo moeten leden van het KwaliteitsRegister HoogBegaafdheid voldoen aan bepaalde opleidingseisen, hun ervaring aantonen en regelmatig aan intervisie en nascholing doen. Om hun

registratie te behouden moeten ze ook om de paar jaar aantonen dat ze nog steeds voldoende uren aan intervisie en nascholing besteden. In het Kwaliteitsregister staan inmiddels 124 hulpverleners ingeschreven, waaronder één in België.

“ SOMS KOMEN GROOTOUDERS ER DOOR HUN KLEINKINDEREN ACHTER DAT ZE ZELF OOK HOOGBEGAAFD ZIJN, SOMS WETEN ZE DAT AL DOOR HUN KINDEREN EN HEBBEN ZE DAAR HET NODIGE MEE MEEGEMAAKT OP SCHOOL. ”

Ook internationaal is de Koepel aanwezig op diverse plaatsen. Zo is de Koepel een Talent Point in het European Talent Support Network en is een bestuurslid van de Koepel lid van de Special Interest Group van ECHA, 'Empowering Families with High Ability Children'. In deze groep wordt informatie verzameld en beschikbaar gesteld uit diverse Europese landen en leden van de groep geven workshops en presentaties op internationale conferenties.

In Nederland werkt de Koepel samen met stichting iQ+ aan een project om meer aandacht te vragen voor hoogbegaafden

met een migratieachtergrond, 'De vele gezichten van hoogbegaafdheid'. Ook neemt de Koepel deel aan bijeenkomsten van de oudergeleding van het landelijk Kenniscentrum Hoogbegaafdheid. Op dit moment is de Koepel bezig om, samen met Pharos, HINT Nederland, Choochem, stichting iQ+, IHBV en Peers4Parents, iets te organiseren voor grootouders van hoogbegaafde kinderen. Er zijn verschillende manieren waarop grootouders behoefte kunnen hebben aan informatie en/of contact met andere grootouders. Soms komen grootouders er door hun kleinkinderen achter dat ze zelf ook hoogbegaafd zijn, soms weten ze dat al door hun kinderen en hebben ze daar het nodige mee meegemaakt op school. Ze kunnen dan bang zijn dat hun kleinkinderen hetzelfde overkomt, maar ze kunnen niet in de schoenen van de ouders gaan staan en dat kan lastig zijn. Soms zijn er grootouders die al van zichzelf weten dat ze hoogbegaafd zijn en die kenmerken daarvan zien bij hun kleinkinderen, maar daar geen gehoor voor krijgen bij hun kinderen. Kortom, voldoende redenen om ook die doelgroep support te gaan bieden.

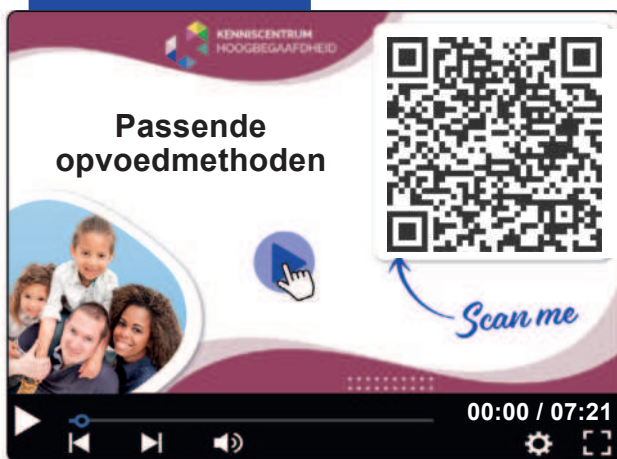
Meer informatie

- Koepel Hoogbegaafdheid: Koepelhb.nl
- Pharos, landelijke vereniging van ouders van hoogbegaafde kinderen: Pharosnl.nl
- HINT Nederland, federatie van regionale HINT ouderverenigingen: Hintnederland.nl
- Choochem, vereniging voor mensen met kenmerken van hoogbegaafdheid met ondersteuning vanuit christelijk perspectief: choochem.nl

Marieke van der Zee is psycholoog en eigenaar van Buro Mare, een bureau voor trainingen en opvoedingsvaardigheden. Ze werkt ervaringsgericht en heeft door haar werk als oudertrainer en door studies veel kennis en ervaring met opvoedingsvaardigheden bij hoogbegaafde kinderen.

Deepdive-video

Deepdive-video

COLOFON

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Deze brochure is een productie van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Toernooiveld 100,
6525 EC Nijmegen

E-mail:
secretariaat@
nationaltalentcentre.nl

Website:
kenniscentrumhb.nl

Productieteam

Hoofdredactie

Eleonor van Gerven, Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Redactie

Angela Jansen-Zandbergen, Anneke Dekkers en
Ragnild Zonneveld

Interviews

Martin van Rooij, Van Rooij Communicatie

Projectondersteuning en bureauredactie

Sabine Kokee, Leuker.nu

Eindredactie

Marita Weener, Redactie bureau Marita Weener

Videoredactie

Merlijn de Jager

Vormgeving

Sabrina Wakker, Wakker Design

Webredactie

Martijn de Graaff, Martijn de Graaff Communicatie

Beeld

Shutterstock, Dreamstime en Freepik

Aan dit nummer werkten mee:

- Angela Jansen-Zandbergen
- Anita Hooijenga
- Anneke Dekkers
- Antine Sipma
- Esther Grit
- Esther Wanschers
- Eva Klarenbeek
- Florian Visser
- Joyce Tetteroo
- Leonieke Boogaards
- Liesbet Stam-Gommans
- Marieke van der Zee
- Mariëtte van Hazendonk
- Mariska Poelman
- Monique Schaminée
- Noks Nauta
- Ragnild Zonneveld
- Rico Smit
- Sonja Morbé
- Theo van Waarden

**KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID**